

Waarom beeldende vorming op de basisschool?

Ieder mens is in eerste instantie een zintuiglijk wezen dat ziet, voelt, ruikt, hoort en proeft. De ontwikkeling van die zintuigen behoort wezenlijk tot de taak van de basisschool, die immers de totale persoonsvorming beoogt. Het beeldend werken dwingt je voortdurend om vooral te kijken, te voelen en bezig te zijn met de wereld om je heen. Bij handvaardigheid gaat het vooral om het zien en voelen, al zullen reuk en geluid mede een rol spelen. Ontwikkeling van de waarneming houdt niet alleen training van ogen en tastzin in. Waarnemen betekent ook iets proberen te begrijpen, te plaatsen, er zin aan te geven. Je probeert de wereld te ordenen, er greep op te krijgen. Dit is goed te zien bij het jonge kind:

- het kijkt naar plaatjes en begrijpt wat er 'gezegd' wordt;
- het maakt puzzels en ziet vormen;
- het voelt hoe zacht de huid van een konijntje is.

Het kind kan zich door al deze waarnemingen een *beeld* vormen van zijn nog kleine concrete wereld. Door te tekenen, te schilderen en te boetseren of andere vormen van beeldend bezig zijn laat het kind op eigen, unieke wijze zien hoe het die wereld ervaart. Het kind gebruikt de *beeldtaal*.

Zodra het lezen en schrijven wordt aangeleerd zien we de functie van met name de beeldtaal teruglopen. De *woordtaal* gaat de voornaamste plaats innemen. We vertellen hoe zacht een deken is in plaats van hem te laten voelen. Het abstracte neemt te snel de plaats in van het concrete. Aan het op tastbare wijze leren kennen van de wereld wordt steeds minder aandacht besteed. Beschouwen we de beeldtaal als een volwaardig communicatiemiddel, dan zullen wij haar binnen ons onderwijs een eigen plaats moeten geven.

Er gebeurt nog iets anders. In de hogere jaren van de basisschool neemt de creativiteit van veel leerlingen af. Kinderen die in de speel-leerjaren met veel overgave en fantasie aan het werken waren, komen daar enkele jaren later niet meer aan toe. Waar is de durf en de originaliteit gebleven? Hier ligt een belangrijke taak voor de leraar in het basisonderwijs. In de eerste plaats zal deze zich moeten realiseren dat creatief denken en handelen moeilijk tot ontwikkeling kunnen komen in een onderwijsvorm, die gekenmerkt wordt door een gesloten manier van het oplossen van (beeldende) problemen. De durf, de attitude om naar *eigen* oplossingen te zoeken wordt maar al te vaak in een vroeg stadium bij de leerling afgeremd of zelfs verhinderd. In de tweede plaats zal de leraar de leerling de ogen moeten openen en steeds nieuwe middelen moeten aanreiken om ook het beeldend uiten verder te ontwikkelen. Hij draagt zorg voor een uitnodigende omgeving, een wereld waarin voor het kind steeds meer te ontdekken en te ervaren valt. Een situatie waarin de nieuwsgierigheid een kans krijgt. Alleen zo voorkomt hij dat het kind vreemdtd van zijn omgeving en dat de zintuiglijkheid – die ieder kind van nature bezit – al spoedig verarmt.

Het beeldend vormen van het jonge kind

Door middel van woordtaal, beeldtaal, spel en beweging probeert het jonge kind zijn belevingen te ordenen en te verwerken. In de eerste fase van de basisschool speelt het uitbeelden van dingen een fundamentele rol bij de ontwikkeling van de leerling. Via het beeld leert het kind de dingen kennen. Aanvankelijk staat elk jong kind nog vrij en speels tegenover de hem omringende wereld. In een vrij snel tempo doorloopt de kleuter drie stadia in het omgaan met materialen en situaties. Eerst is het kind nog *manipulerend bezig*, waarbij het gaat om de dingen te onderzoeken, te spelen om te spelen en om het plezier van het bezig zijn. Dan komt de fase van het *experimenterend bezig zijn*, waarbij het kind de mogelijkheden van materialen leert kennen en ontdekken, om zodoende te komen tot de derde fase van het *doelgericht handelen*. Nu kan de kleuter zichzelf een doel stellen voordat hij iets begint te maken. Het experimenterend bezig zijn blijft echter voorwaarde om tot nieuwe ontdekkingen te komen. Het begeleiden van kinderen in deze ontwikkeling vergt van de groepsleerkracht een aantal kwaliteiten, die wij als volgt willen omschrijven:

1 De leerkracht moet weten hoe de ontwikkeling van het jonge kind verloopt. Dit houdt in het kunnen herkennen en erkennen van de boven geschetste stadia in het handelend omgaan met de dingen.

2 De leerkracht moet ook vooruitgang, respectievelijk stilstand of terugval kunnen signaleren.

3 De leerkracht moet – met behulp van uit observaties verkregen informatie – situaties kunnen scheppen waarin de kleuter manipulerend, experimenterend en/of doelgericht bezig kan zijn en wel naar eigen interesse, op eigen wijze en niveau, in eigen tempo, alleen of in kleine groepen.

4 De leerkracht moet vóór alles een positieve houding bezitten ten opzichte van de specifieke eigen kijkwijze en manier van uitdrukken van het jonge kind. Het bekijken en beoordelen van beeldend werk van kleuters kan daarom nooit plaatsvinden vanuit de eigen volwassen kijk op de vormgegeven dingen met als voornaamste criterium vaak de vergelijking met de werkelijkheid ('lijkt het ergens op?'). De leerkracht (en ook de ouder) dient te erkennen dat de kleuter de wereld op zijn eigen unieke wijze ervaart, vaak met een immense betrokkenheid.

5 Tot slot is het ook belangrijk dat de leerkracht kennis heeft van de middelen om een beeld te maken of te bespreken; dat wil zeggen dat hij niet alleen beschikt over voldoende kennis van materialen, gereedschappen en technieken maar ook invulling kan geven aan specifieke beeldende begrippen als compositie, vorm, kleur, ritme, textuur, enz. Dan pas kan de leerkracht op verantwoorde wijze de kleuter begeleiden bij het beeldend werken. Door een dergelijke beeldende vocabulaire kunnen beelden beter geanalyseerd en

begrepen worden. In de serie 'Handvaardig' wordt veel aandacht besteed aan het leren omgaan met dergelijke beeldende begrippen; via kijken, benoemen en doen wordt getracht tot een verbetering van het beeldend werken te komen. Alleen al de kennis van de beeldaspecten vorm, constructie, beweging, textuur, ritme, ornament en kleur geeft de basisschoolleerling veel houvast om zijn eigen werk en dat van anderen te bespreken en te beoordelen. Juist in de eerste jaren van de basisschool, waarin begripsvorming zo centraal staat, kan hiermee een uitstekende start worden gemaakt.

Samengevat onderscheiden wij de volgende *doelen* van het beeldend werken met jonge kinderen:

- 1** De kinderen op speelse wijze kennis laten maken met de beeldaspecten, evenals materialen, gereedschappen en technieken.
- 2** De kinderen de gelegenheid geven om op speelse wijze vorm te geven aan hun eigen emoties en ideeën.
- 3** De kinderen confronteren met eenvoudige beeldende problemen.
- 4** De kinderen leren over hun eigen werkstuk of dat van anderen te praten.

Het ruimtelijk vormen van de kleuter

Over de ontwikkeling van het ruimtelijk vormgeven is in tegenstelling tot tekenen minder bekend. Vast staat dat de jonge kleuter veel plezier beleeft aan het handelend bezig zijn met ruimtelijke objecten als blokken, doosjes of andere driedimensionale voorwerpen. Of er een concreet resultaat uit komt is voor het kind min of meer toevallig en van ondergeschikt belang. Deze ruimtelijke bouwsels zijn voor peuters en kleine kleuters nooit af. Ze veranderen er telkens iets aan en het afbreken vinden ze vaak even leuk als het opbouwen. Het eigen produkt heeft dan ook voorlopig geen naam. Wanneer het kind zijn werkstukje al een naam geeft wordt deze sterk bepaald door wat het kind wil zien en beleven in hetgeen het uitbeeldt. Van een werkelijke gelijkenis hoeft geen sprake te zijn. De vormgeving van het jonge kind geschiedt vaak vanuit de gedachtenwereld (ideoplastisch) en niet vanuit de waarneming (fysioplastisch). In een later stadium wordt doelgericht werken belangrijker; met behulp van ruimtelijk materiaal wordt bijvoorbeeld een bepaalde breedte overspannen (een brug). Later komt er een dimensie bij en wordt ruimte ingesloten, waardoor het fantasiospel extra gestimuleerd wordt. Het kind plaatst nu objecten in de omsloten ruimte, bijvoorbeeld dieren in de wei, mensen in een huis of een auto in de garage. In deze fase speelt de emotionele beleving een grote rol, zelfs zodanig dat één aspect bijzondere aandacht kan krijgen en opvalt door overdreven vormgeving ten opzichte van andere onderdelen. Door het verfijnen van de motoriek en door het gedetailleerder waarnemen wordt het ruimtelijk werkstuk steeds boeiender.

Behalve op deze expressieve betekenis van het ruimtelijk vormgeven met materialen willen wij, misschien ten overvloede, ook nog wijzen op het feit dat bij het ruimtelijk vormen op speelse wijze de basis wordt gelegd voor het verwerven van veel ruimtelijke begrippen die van essentieel belang zijn bij het aanleren van vaardigheden als rekenen en taal. Bijvoorbeeld:

- de kleuter leert de onderlinge plaats en de onderlinge relatie van dingen in de ruimte kennen en onder woorden brengen (voor, achter, boven, onder, enz.). Het leert zich aan de hand van deze begrippen te oriënteren in de ruimte.
- hij leert kwantiteiten vast te stellen (meer, minder, evenveel, enz.).
- de kleuter leert de plaats van iets vast te stellen in een reeks (eerste, laatste, middelste, enz.).
- het kind ervaart en benoemt relatieve begrippen als breder-smaller, hoger-lager en groter-kleiner. Bovendien is het bezig met meten, schatten, sorteren, groeperen en verzamelingen maken.
- wij zijn er van overtuigd dat er een grote relatie bestaat tussen de motoriek en het denken. Het kind leert vooral met zijn lichaam. Een doelgerichte motorische handeling veronderstelt dat het kind nadenkt, bijvoorbeeld over de ordening die het moet leren aanbrengen in activiteiten die na elkaar plaats

vinden (eerst dit, dan dat).

Het op een eigen persoonlijke wijze leren vorm geven aan driedimensionale werkstukjes achten wij dus even wezenlijk voor de ontwikkeling van het kind als het tekenen en schilderen of andere vormen van kunstzinnig bezig zijn. Helaas constateren wij nog vaak een zeer grote inbreng van de leerkracht bij het maken van ruimtelijke werkstukjes. Niet zelden leidt dit tot twintig of dertig identieke produkten. De wens dat deze werkjes het oog van de leerkracht en vooral ook van de ouders moeten strelen prevaleert dan boven het ontwikkelen van de eigen creativiteit, het zelfstandig werken en denken van het kind. Ieder initiatief van de kleuter wordt door deze, vaak goed bedoelde, sturing in de kiem gesmoord. Wij zijn voorstander van een situatiescheppende aanpak, waarbij de leerkracht de kleuters tot op zekere hoogte vrij laat in het vormgeven en respect toont voor het kind als individuele persoonlijkheid.

Over de uitgangspunten van 'Handvaardig'

Een van de voornaamste uitgangspunten van de serie Handvaardig is het willen inleiden van de leerling in de taal van het beeld en het verschaffen van inzicht over de wijze waarop een beeld is samengesteld. Onder *beeld* verstaan wij:

alle door de leerling zelf of door anderen gemaakte twee- of driedimensionale vormen.

Wij willen de leerlingen al kijkend en handelend laten ervaren welke de eigenschappen zijn van een beeld. Wanneer wij de kinderen een aantal begrippen aanreiken om deze eigenschappen te benoemen zal de belangstelling voor beelden toenemen. Bij het bekijken van een beeld zijn de volgende eigenschappen te onderscheiden:

1 de beeldaspecten; hieronder verstaan we waarneembare eigenschappen als vorm, kleur, textuur, ritme, ornament, constructie, beweging, enz. Een bal heeft bijvoorbeeld een ronde vorm, een rode kleur, een gladde textuur en witte noppen ter versiering (ornament).

2 het materiaal-technische aspect; van welk materiaal is het beeld gemaakt en hoe en waarmee is aan dit materiaal vorm gegeven?

3 de inhoud, de voorstelling of de betekenis: wat wil de maker met dit beeld zeggen?

De leerstof die in de cursorisch gerangschikte lessen in deel twee tot en met zeven aan de orde komt wordt daarom gevormd door:

1 het nadrukkelijk kennis maken en omgaan met een of meer beeldaspecten (*het beeldend doel*). Om tot een afbakening te komen is in onze opzet gekozen voor de zeven bovengenoemde beeldaspecten. Waarom? Omdat deze zeven beeldaspecten naar onze mening een groot deel omvatten van wat je kunt waarnemen en kunt toepassen in werkstukken. Bovendien is ons uit praktische ervaringen gebleken dat het voor kinderen duidelijk herkenbare begrippen zijn. Natuurlijk zijn deze beeldaspecten niet van elkaar te scheiden. In de wereld om ons heen hebben de dingen meestal veel beeldaspecten tegelijk, waarbij de ene eigenschap meer opvalt dan de andere.

2 het aanleren of verfijnen van een techniek (*het technisch doel*).

3 het op persoonlijke wijze vormgeven aan een gegeven *onderwerp*. Er is altijd sprake van een nauwe relatie tussen het beeldaspect dat in een les aan de orde is, de techniek en het onderwerp; het beeldaspect vorm (geometrische grondvormen) wordt in Handvaardig 2 bijvoorbeeld aangeboden via het onderwerp 'een doos lekkere snoepjes' en het materiaal klei. Het spreekt vanzelf dat het onderwerp zoveel mogelijk voortkomt of aansluit bij de leef- en belevingswereld van de kinderen.

Over dit cahier

In dit cahier *Spelend beelden* geven wij de leerkracht van groep 1 en 2 een aantal suggesties hoe het jonge kind spelenderwijs ingeleid kan worden in:

- het ontdekken en omgaan met de beeldaspecten *vorm, constructie, kleur, textuur, ritme* en *ornament*.
- het omgaan met materialen en gereedschappen.

Wij maken hierbij onderscheid tussen de manipulerende-experimenterende fase en de fase van het doelgericht werken. Het moment waarop bij de kleuter de experimenteerfase een vervolg kan krijgen in een meer gestuurde aanpak is uitsluitend door nauwkeurige observatie te bepalen. Hier ligt dus een belangrijke taak voor de leerkracht van met name het allerjongste kind. Na deze inleiding treft u een zestal hoofdstukken aan. Elk hoofdstuk behandelt één beeldaspect en is steeds opgebouwd uit:

a een korte uiteenzetting over het beeldaspect.

b een reeks suggesties om de kleuter manipulerend en experimenterend of in spelvorm met het betreffende beeldaspect als ook met materialen en gereedschappen bezig te laten zijn. Het gaat hierbij vooral om het scheppen van situaties waarin de kleuters al experimenterend ervaringen opdoen. Dit zou bijvoorbeeld kunnen in een aparte werkhoek in het lokaal met steeds wisselende materialen. Het spreekt vanzelf dat deze omgeving voor het kind niet bedreigend mag zijn.

c een aantal getekende suggesties die u een idee moeten geven in welk soort opdrachtjes het beeldaspect aan de orde is en toegepast kan worden. U vindt steeds in de eerste kolom een serie suggesties voor opdrachtjes met een plastisch materiaal (bijvoorbeeld klei, plasticine, brooddeeg, zand, papier-maché of gips), in de tweede kolom opdrachten in papier of karton en in de derde kolom ideeën voor het werken met kosteloos materiaal. De tekeningen geven ongeveer weer hoe een werkstukje er uit zou kunnen zien, maar ieder kind moet de gelegenheid krijgen het op zijn eigen wijze te verbeelden. Wij hopen dat u deze lijst van ideeën met talloze andere zult aanvullen. Benut hiervoor eventueel de linkerkolom naast de tekeningen. Essentieel is echter dat u met de kinderen praat over hun werk en dat u hen vooral zelf laat vertellen, zodat zij langzaam maar zeker leren beschikken over een beeldende vocabulaire. Het is de bedoeling dat u zelf bepaalt welke suggesties of opdrachtjes aan de orde komen en op welk tijdstip. Het is mogelijk dat u ze gebruikt in het kader van een project of thema of binnen ontwikkelingsactiviteiten. Ze zouden ook kunnen passen in een werkles of binnen expressie-activiteiten. Wezenlijk blijft echter dat u de beeldende doelstelling van de aangereikte suggesties blijft onderkennen en ze ook altijd vanuit die invalshoek aan de kleuters aanbiedt.

Wij hopen dat wij met deze leidraad kunnen bijdragen aan verbetering en verdieping van het beeldend onderwijs in uw school. Suggesties van uw kant zouden wij erg op prijs stellen.

Het beeldaspect vorm

Bijna alles om ons heen heeft vorm. Vormloze dingen bestaan eigenlijk niet, alhoewel we dat wel eens zeggen van voorwerpen die een vorm bezitten die wij niet onmiddellijk herkennen. Een vorm kunnen we waarnemen door te kijken. Maar echt be-grijpen doen we de vorm pas door hem te betasten. Het tasten is een elementaire menselijke behoefte om de dingen om je heen letterlijk aan den lijve te ervaren.

In de eerste levensjaren verkent het kind zijn wereld door betasten, horen en zien. Kleuters hebben al met talloze vormen kennis gemaakt en ermee gespeeld. Via het tasten en kijken hebben ze al ervaring opgedaan met vormeigenschappen als rond-hoekig, stomp-spits, groot-klein, dik-dun of hol-massief. Ze zijn waarschijnlijk al in staat een aantal van deze vormeigenschappen te benoemen, met elkaar te vergelijken en er relaties tussen te zien. Ze hebben al weet van eenvoudige, uit één stuk bestaande vormen als een bal, een piep-beestje of een zandvorpje, maar ook van wat ingewikkelder vormen die uit meerdere onderdelen bestaan, zoals puzzels, een trekkop of een speelgoed-treintje.

Het spreekt vanzelf dat de basisschool tegemoet dient te komen aan de behoefte van de kleuter om steeds meer greep te krijgen op vormen door te voelen, te kijken, er over te praten en vooral door zelf vorm te geven aan (nog vormloze) materialen. Bij het beeldend spelen en werken is het kind hier voortdurend mee bezig.

De hierna volgende suggesties hebben dan ook tot doel de kennis van vormeigenschappen verder te ontwikkelen. Ze hebben betrekking op de volgende vormeigenschappen:

a vormen die ontleend zijn aan of voorkomen in de natuur. We noemen deze *organische vormen*, bijvoorbeeld mens-, dier- of plantvormen, vruchten, zwerfkeien of wolken. Deze 'groeivormen' zien er vaak vloeiend of grillig uit en zijn moeilijk te meten.

b *geometrische vormen*. Dit zijn uit de meetkunde afkomstige vormen zoals de kubus, de bol en de piramide. Deze vormen zijn goed te meten en je kunt er makkelijk nieuwe vormen mee samenstellen.

c *symmetrie van vorm*. Hiervan is sprake als een vorm bestaat uit delen die elkaars spiegelbeeld zijn, bijvoorbeeld ons gezicht, een bladvorm of een vlin-der.

d vormen die hoofdzakelijk opgebouwd zijn uit lijnen noemen we *lineaire vormen* in tegenstelling tot *massieve vormen*, die er zwaar en gesloten uitzien. Lineaire werkstukken doen vaak skeletachtig aan; tussen de onderdelen zit veel ruimte.

e wanneer vormen erg op elkaar lijken spreken we van *vormverwantschap*, bijvoorbeeld een veer- en een visvorm zijn verwant evenals een peervorm en een gloeilamp of de letters van een schrijfmethode.

f soms is het erg boeiend om verschillende vormeigenschappen binnen één werkstuk te zien; zogenaamde *vormcontrasten* trekken vlug de aandacht en roepen spanning op, bijvoorbeeld lineair-massief, open-gesloten, dik-dun, klein-groot of hoekig-rond.

Experimenteren met vorm – vormspelletjes

- Maak een wandeling en laat de kinderen natuurvormen verzamelen, zoals mooie stenen, takjes, vruchten of zaden, bladeren of schelpen. Maak er in de klas verzamelingen van in de vorm van een winkel of museum. Laat de kleuters deze natuurvormen betasten, bekijken, schoonwassen en sorteren, ermee spelen en erover vertellen, bijvoorbeeld welke vormovereenkomsten en -verschillen zie je? Observeer en leg de reacties, emoties en uitspraken vast.
- Ga op een mooie zomerdag eens naar de wolken kijken. Waar lijkt de wolk op?
- Maak zelf een levend schimmenspel. Speel het schaduwspeel; wie is wie?
- Maak je eigen zoekplaatje. Verstop een vorm.
- Haal grote dozen in de klas en speel 'het grote-dozen-spel'.
- Laat de kinderen hun eigen puzzel maken van prentbriefkaarten.
- Ga met de kleuters zeepbellen blazen. Maak zelf de bellenblazer van draad.
- Laat iedere kleuter zijn eigen 'vormenboekje' maken, bijvoorbeeld 'mijn driehoekenboekje'.
- Maak voor elke leerling een zoekraampje door uit een vel papier een vierkantje te knippen. Speel hiermee een zoek- en herkenningsspel door het zoekraampje op afbeeldingen te leggen, bijvoorbeeld een tijdschriftenpagina, een reproductie of een kalenderfoto. Kan de kleuter aan de hand van het detail de hele vorm herkennen? Laat ook eens experimenteren met een loupe, vergrootglas, verrekijker of maak zelf een lachspiegel.
- Stop allerlei vormen in een zak of blinddoek de kleuter en laat deze vormen op de tast herkennen. Kies voor alledaagse vormen of neem specifieke vormen als geometrische voorwerpen of letter- of cijfervormen van triplex.
- Laat eens spelen met de knopendoos. Sorteren op grootte en vorm.
- Voorwerpen raden: een kind neemt een voorwerp uit de klas in gedachte en door middel van vragen (is het groot? is het rond?) proberen de andere kleuters te raden welk voorwerp het is.
- Speel het inpakspel; met behulp van grote lappen of pakpapier wordt een voorwerp ingepakt of verhuld. Wat zit erin of eronder? Hoe weet je dat? Waar lijkt de vorm nog meer op?
- Laat eens experimenteren met gips, met of zonder ingietvormen, zoals verpakkingsmateriaal (bijvoorbeeld bonbondozen, gebakvormpjes of piepschuimvormen). Maak ook eens zandafdrukken.
- Speel het touw- en draadspel; met behulp van draad, touw of elastiekjes wordt een zacht materiaal (bijvoorbeeld een stuk schuimrubber of een opgevlude sok of nylonkous) van vorm veranderd.
- Laat vormen met behulp van potlood of krijt (speelplaats) omtrekken.
- Laat vormen, bijvoorbeeld fantasiedieren, leggen met lucifers.
- Speel het snipperspel; laat diverse papiersoorten in stukken, snippers of stroken scheuren en opplakken. Ook andere materialen kunnen op een dergelijke wijze geknipt, gescheurd of geplakt worden (bijvoorbeeld verpakkingsmateriaal). Rijg een 'snipperketting'.
- Geef de kleuter volop de gelegenheid tot experimenteren met plastische materialen zoals klei, brooddeeg, zand, plasticine, was, papier-maché of sneeuw. Laat ze rollen, kneden, duwen, prikken, pletten en slaan.

DE ORGANISCHE VORM

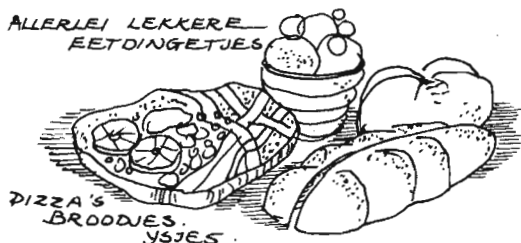
DOELSTELLING:

DE KINDEREN LEREN OVER ORGANISCHE VORMEN. BIJVOORBEELD MENSVORMEN, DIERVORMEN, PLANTVORMEN. ORGANISCHE VORMEN NOEMEN WE OOK WEL NATUURVORMEN OF GROEVORMEN.

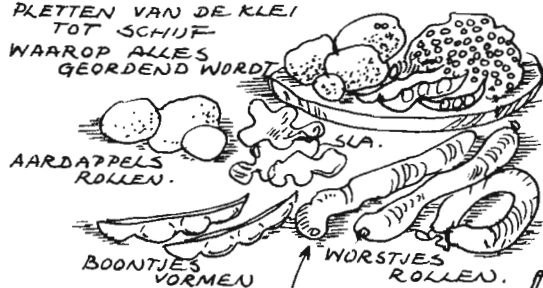
KLEI

OOK ALLERLEI ANDERE KNEEDBARE MATERIALEN ZOALS: BROODDEEG, KUNSTKLEI, PLASTICINE, ZAND EN GIPS ZIJN MOGELIJK.

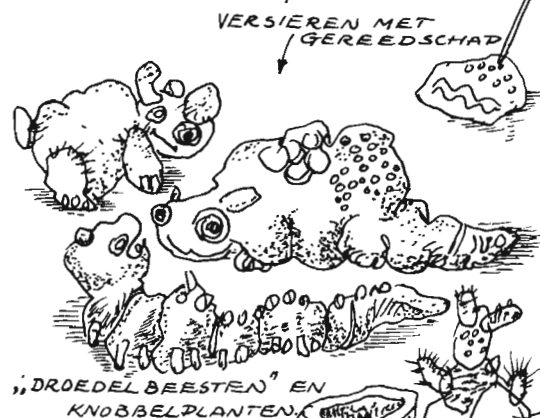
ALLERLEI LEKKERE EETDINGETJES

PLETTEN VAN DE KLEI TOT SCHIJF WAAROP ALLES GEORDEND WORDT

VERSIEREN MET GEREEDSCHAP

BLOK KLEI. GAT ERIN.

RANDEN BUSNUDEN. VEEL GEKE BEESTJES EROP.

PAPIER - KARTON

MAAK GEBRUIK VAN ALLERLEI PAPIER-
SOORTEN EN VOORAL DUNNE KARTONS.

GESCHEURDE VORMEN.

PLANTEN IN DE VAAS...
EEN BLOEMPOT

BLOEMENSLINGERS.

MET STROKEN
GESCHEURD
PAPIER.....

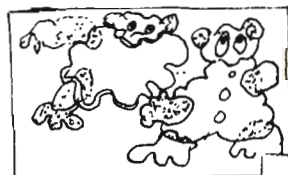
ALLERLEI
PROPJES..

VERBONDEN =
GEDLAKT... OF...
GEREGEN AAN
DRAADJES

SPAN EEN DRAAD
DOOR DE KLAS..... DE RUPSENFAMILIE

LEUKE VORMJES SCHEUREN
VERSIEREN MET B.V. RIETJES - STOKJES

WOLKENMANNETJES
COLLAGE VAN
Vliegerpapier

DOORZICHTIGE
WATERDIERTJES.

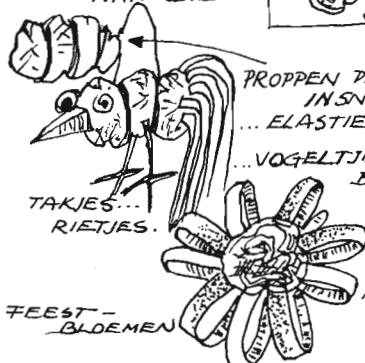
PROPPEN PAPIER.....
INSNOEREN MET
... ELASTIEKJES OF TOUW

...VOGELTJES... KERST-
BOOMVERSIERING

TAKJES...
RIETJES.

BLOEM VAN
PROP PAPIER
MET REPEN
VERSIERD

FEEST-
BLOEMEN

KOSTELOOS MATERIAAL

DENK NIET ALLEEN AAN LIGADOZEN
EN CLOSETROLLETJES, MAAR OOK AAN
RESTEN HOUT, TAKJES, DOPIJES, TOUW,
DRAAD, PIERSCHUIM, LAPJES, BEKERTJES
IJZERDRAAD, EIERDOZEN, ENZ..

STROOK SCHUIMRUBBER ... INSNOEREN
MET TOUNTJES OF ELASTIEKJES.
MAAK ER RUPSEN EN ANDERE
GEKKE INSEKTEN VAN.

ZAGEN
VAN DUNNE
TAKJES

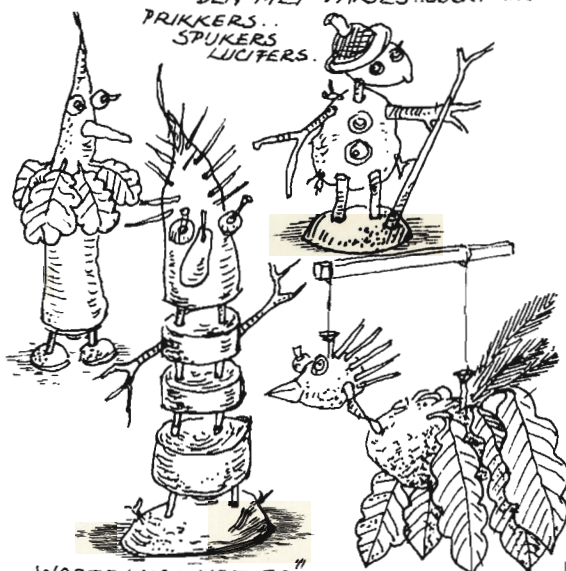
GEBRUIK
IJZERZAAGJE
KAN OOK BIJ

JONGE
KINDEREN.

EERST GAATJES
PRIEMEN IN...
KASTANJES... EIKELS... AARD-
APPELS ENZ. DAN VERBIN-
DEN MET TAKJES... COCKTAIL-

PIJKERS...
SPUKERS
LUCIFERS.

"WORTELMANNETJES"
Vliegende AARDAPPEL-
BEESTEN.

DE GEOMETRISCHE VORM

DOELSTELLING :

DE KINDEREN LEREN GEOMETRISCHE VORMEN HERKENNEN EN TOEPASSEN. DE NEVENSTAANDE OPDRACHTJES ZIJN BEDOELD ALS SUGGESTIES OM DE LEERLINGEN TE LATEN ERVAREN HOE GRONDVORMEN IN ALLEDAGSE DINGEN VOORKOMEN.

KLEI

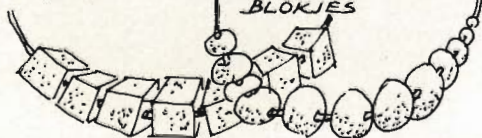
OOK ALLERLEI ANDERE KNEEDBARE MATERIALEN ZOALS : BROODDEEG, KUNSTKLEI, PLASTICINE, ZAND EN GIPS ZIJN MOGELIJK.

ALLERLEI BOLVORMEN

B.V. SNEEUWMAN.
OF... HOLLE BOLLE GUS.

KETTING VAN BOLLEN... KRAKEN... BLOKJES

DOOS MET KNIKKERS.

...PDT MET TOVERBALLEN

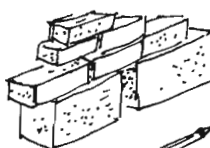
VERSIERDE ZON
GROERSWERK??

BALLONNENWEDSTRAID.

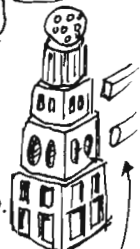

BOLLETJES PLETTEN
OVER ELKAAR HEEN
LEGGEN EN VERBIN-
DEN.

MUURTJES BOUWEN MET ZELF- GEMAAKTE STENEN...

OF... TORENS
STAPELEN.

VERSIEREN MET
ALLERLEI
STEMPEL-
MATERIAAL

PAPIER - KARTON

MAAK GEBRUIK VAN ALLERLEI PAPIER-
SOORTEN EN VOORAL DUNNE KARTONS.

VOUWEN, KNIPPEN EN PLAKKEN
VAN HUISJES .. B.V.

HUISJE VAN
HANS EN GRIETJE

HET DORPJE....

OF... DE KERK...!
DE TOREN!

DE STOOMBOOT

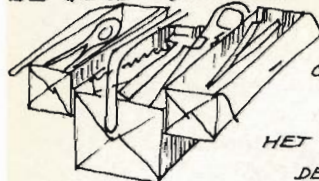
WERKEN MET REPEN-ROLLETJES.

DE GEREEDSCHAPSKIST VAN PAPA....

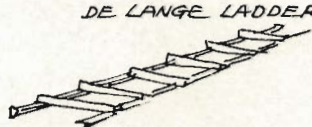
DOOSJES VUWEN

GEREEDSCHAP
UITKNIPPEN.

HET TUINHEK....

DE LANGE LADDER..

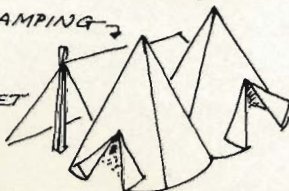
DE RADIO... LISKAST... KLEERKAST...
HET POPPENHUIS

SAMEN
AAN TAFEL

OP DE CAMPING~

MAAK EEN
VORMENKWARTET

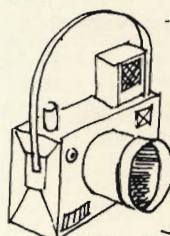
KOSTELOOS MATERIAAL

DENK NIET ALLEEN AAN LIGADOZEN
EN CLOSETROLLETJES, MAAR OOK AAN
RESTEN HOUT, TAKJES, DOPIJES, TOUW,
DRAAD, PIERSCHUIM, LAPJES, BEKERTJES
UZERDRAAD, EIERDOZEN, ENZ..

MAAK MET BEHULP VAN.....
DOZEN.....ROLLEN.....DOPJES.....

ALLERLEI

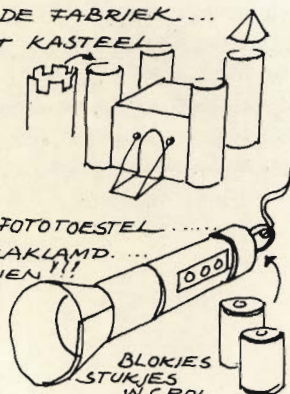
BOUWSELS..... DE FABRIEK...
... HET KASTEEL

MUN FOTOTOESTEL.....

DE ZAKLAMP.....

... HET BATTERIJEN!!!

VAN EEN HELE
GROTE DOOS.....

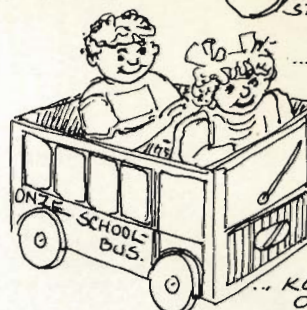
BLOKJES
STUKJES
W.C.ROL.

OF...
DE POLITIE-
AUTO.

BRANDWEER-
BOOT.

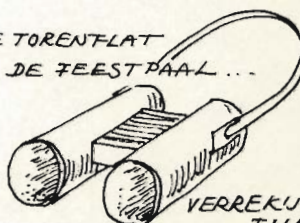
MAAK JE
EIGEN
POPPEKAST.

... KOM ZELF EENS
OP TELEVISIE

DE TORENFLAT

DE FEESTPAAL...

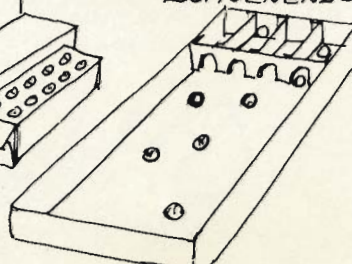
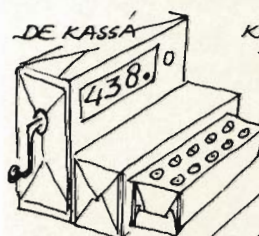
VERREKUKER.

FILM/VIDEOCAMERA.

DE KASSA

KNIKKERBAAN IN DE
DEKSEL VAN EEN
SCHOENENDOOS

DE SYMMETRISCHE VORM

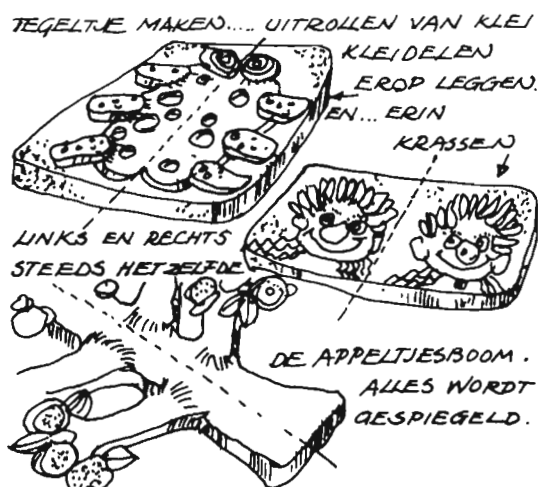
DOELSTELLING :

DE KINDEREN LEREN OVER SYMMETRISCHE VORMEN.

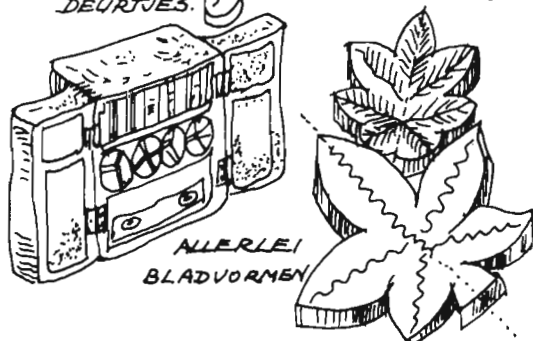
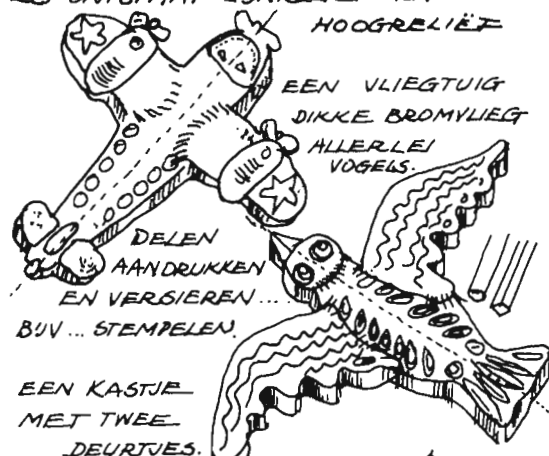
WE LATEN HEN ERVAREN DAT EEN VORM KAN BESTAAN UIT DELEN DIE ELKAARS SPIEGELBEELD ZIJN.

KLEI

OOK ALLERLEI ANDERE KNEEDBARE MATERIALEN ZOALS : BROODDEEG, KUNSTKLEI, PLASTICINE, ZAND EN GIPS ZIJN MOGELIJK.

VERSIEREN DOOR
STEMPELEN.... KRASSEN... OPLEGGEN..
ZO ONTSTAAT LUNRELIEF EN
HOOGRELIEF

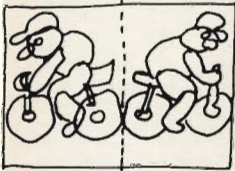

PAPIER - KARTON

MAAK GEBRUIK VAN ALLERLEI PAPIER-
SOORTEN EN VOORAL DUNNE KARTONS.

KNIPPEN... SCHEUREN... VOUVEN... PLAKKEN
VEEL ONDERWERPTEN ONDER KLEI
GENOEMD, KUNNEN OOK HIER...

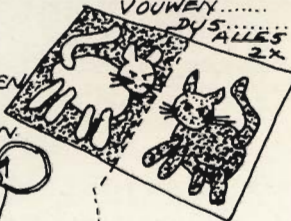
DE VOUVLIJN IS DE
SPIEGELLIJN.

FIGUURTJES UIT-
SCHEUREN
OF
KNIPPEN

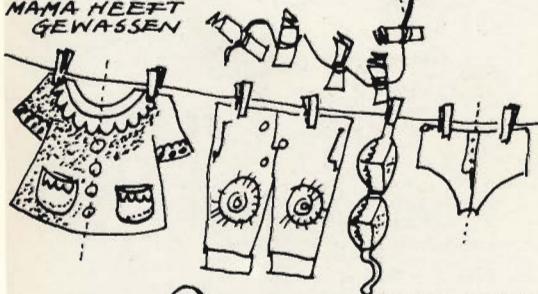

PAPIERTJES DOBBEL-
VOUVEN.....
DUS ALLES
2x

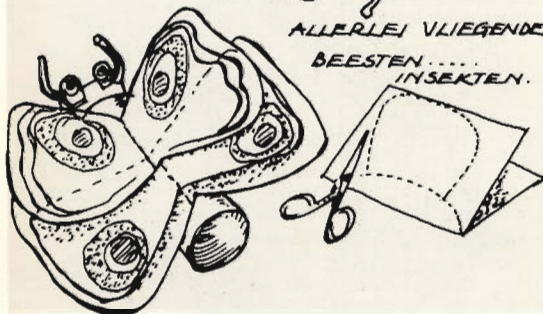

WERKEN MET
VOUVBLADJES.....

MAMA HEEFT
GEWASSEN

ALLERLEI VLEGENDE
BEESTEN.....
INSEKTEN.

KOSTELOOS MATERIAAL

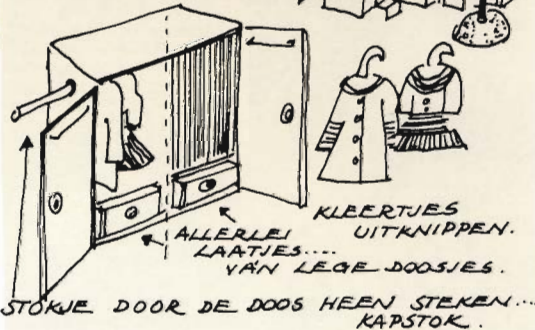
DENK NIET ALLEEN AAN LIGADOZEN
EN CLOSETROLLETJES, MAAR OOK AAN
RESTEN HOUT, TAKJES, DOPIJES, TOWW,
DRAAD, PIERSCHUIM, LAPJES, BEKERTJES
UZERDRAAD, EIERDOZEN, ENZ..

WERKEN MET ALLERLEI BESTAANDE
DOZEN... ROLLEN... DRAAD...
WEGWERPMATERIAAL

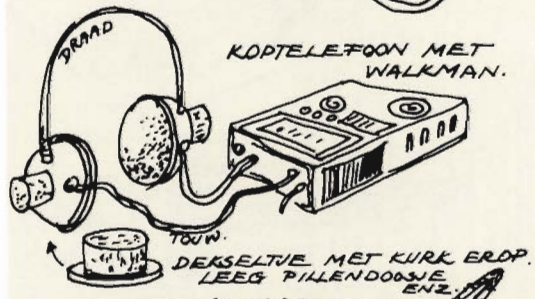
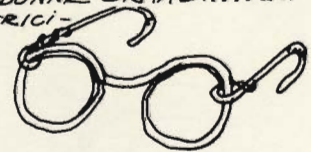

HET STADHUIS
ONZE SCHOOL

BOLLETJE KLEI...
STOKJE...
CREPEPAPIER

MAAK JE EIGEN BRILLETJE
BUIGEN VAN DUNNE DRAAD.....
B.V. OUDE ELECTRICI-
TEITS DRAAD

KOPTELEFOON MET
WALKMAN.

DEKSELLETJE MET KURK ERDP.
LEEG PILLENDOSJE
ENZ.

GEBOGEN VAN
CHENILLE DRAAD.

VLEGTUIG VAN
LEEG TAANDPASTA-
DOOSJE

DE LINEAIRE VORM

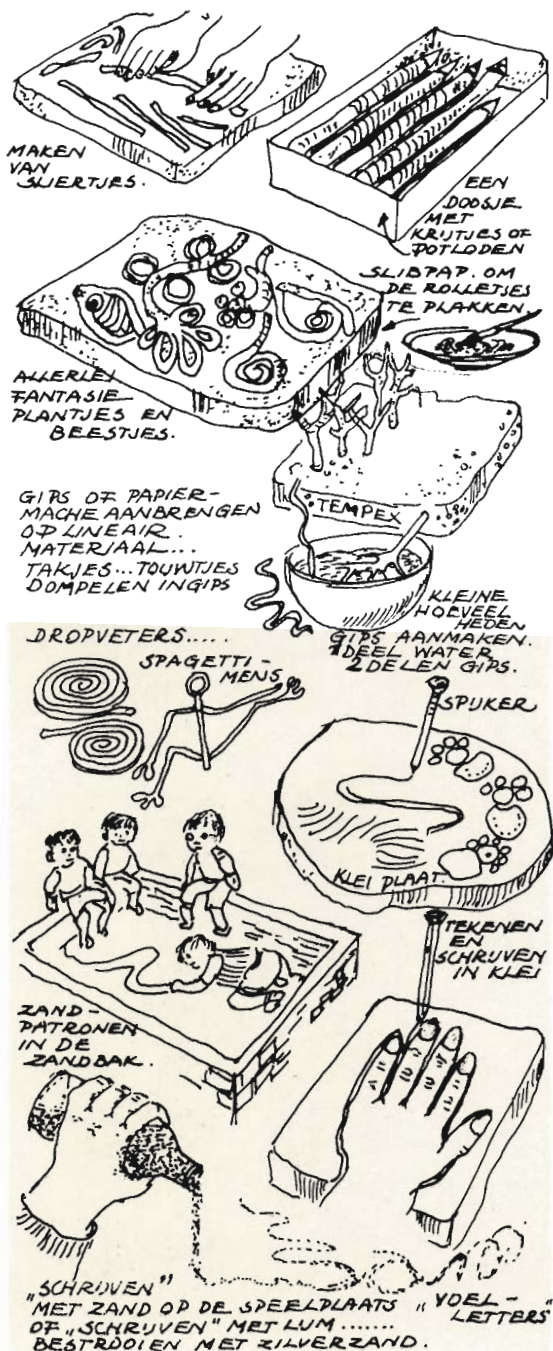
DOELSTELLING:

DE KINDEREN LEREN OVER VORMEN DIE
HOOFDZAKELIJK OPGEBOUWD ZIJN UIT
LIJNEN.

KLEI

OOK ALLERLEI ANDERE KNEEDBARE
MATERIALEN ZOALS : BROODDEEG,
KUNSTKLEI, PLASTICINE, ZAND EN
GIPS ZIJN MOGELIJK.

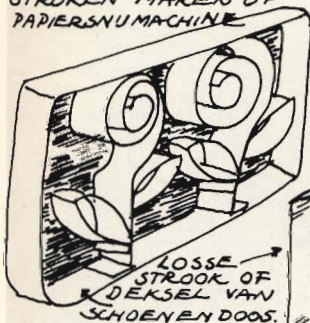
TEKENEN MET KLEIROLLETJES.

PAPIER - KARTON

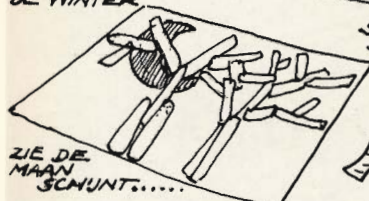
MAAK GEBRUIK VAN ALLERLEI PAPIER-
SOORTEN EN VOORAL DUNNE KARTONS.

STROKEN MAKEN OP
PAPIERSNEMACHINE

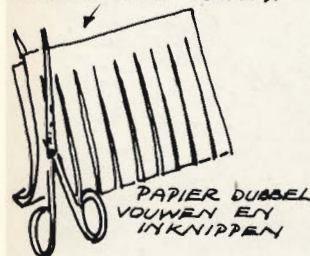
LOSSE
STROOK OF
DEKSEL VAN
SCHOENEN DOOS.

KALE BOMEN IN
DE WINTER

ZIE DE
MAAN
SCHIJNT.....

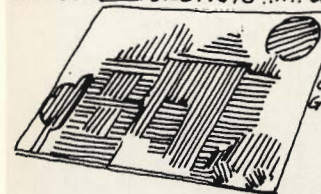
WEVEN MET REPEN.

PAPIER DUBBEL
VOUWEN EN
INKNIPPEN

WERKEN MET
RIJKARTON.....

HET STREEPIESCHUUR..... DE LINTJESSTAD.

DE LINTJESSTAD.
GEBRUIK DE
RIBBELS IN
MEERDERE
RICHTINGEN.
GEBRUIK OOK DE
GLADDE KANT.

ROLLETJES RIJKARTON.
VERBINDEN MET STOKJES
TORENTJES.....
CARROUSEL.....
VOGELKOOITJE...

KOSTELOOS MATERIAAL

DENK NIET ALLEEN AAN LIGADOZEN
EN CLOSETROLLETJES, MAAR OOK AAN
RESTEN HOUT, TAKJES, DOPIJES, TOUW,
DRAAD, PIERSCHUIM, LAPJES, BEKERTJES
IJZERDRAAD, EIERDOZEN, ENZ..

SPAN JE EIGEN FIGUUR
OP EEN ZELFGEMAAKT
SPIJKERPLANKJE
..... EEN NEGENVELD

KERSTVERSIERINGEN

BIERVILTJES.

PLANKJE OF STEVIG STUK
TEMPEX.

STOKJES.. PLAKKEN
TUSSEN 2 BIERVILTJES
HET GEHELE
BEPLAKKEN MET
ALUMINIUMFOLIE

REST PIERSCHUIM
VISVORM..... OF
ZOMAAR EEN BEEST
STEKELVIS
PRIKKELBEEST.

DUIGMANNETJES
VAN OUDE ELEKTR.
DRAAD.. GESTOKEN
IN REST TEMPEX

TEKENEN MET TOUW
TOUNTJES VAST-
PLAKKEN.

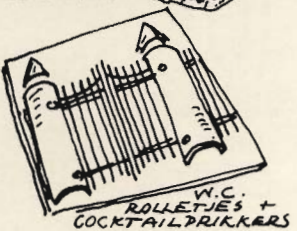
DIEREN IN DE KOOI

DIEREN
UITKNIPPEN
UIT TUD-
SCHRIFTEN

DRAADBLOEMEN

HET SPIJLEN HEK.

W.C. +
ROULETTES
COCKTAILPRIKKERS

KLEI

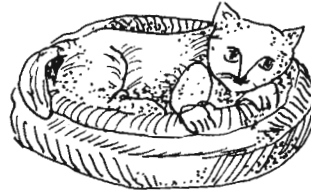
OOK ALLERLEI ANDERE KNEEDBARE
MATERIALEN ZOALS : BROODDEEG,
KUNSTKLEI, PLASTICINE, ZAND EN
GIPS ZIJN MOGELIJK.

VORMCONTRAST EN VORMVERWANTSCHAP

DOELSTELLING:

DE KINDEREN LEREN OVER VERSCHILLEN
EN OVEREENKOMSTEN IN VORMEN.
BIJ VERSCHILLEN SPREKEN WE VAN
VORMCONTRAST, BIJ OVEREENKOMSTEN
VAN VORMVERWANTSCHAP.

VORMCONTRAST IN :
IETS DAT MASSIEF IS IN EEN HOLLE VORM

EEN POES IN
DE MAND,
EEN BABU
IN DE WIEG
FRUIT IN EEN
SCHAAL.

KUIKENTJE NOG
IN HET EI
(VOL)

KUIKENTJE UIT
HET EI.
(LEEG)

EEN KIST VOL
FRUIT OF
GROENTE
VOOR HET
WINKELTJE.

EEN PANNETJE
MET
LEKKERE.....???

CONTRAST IN DIK ↔ DUN.

TWEE
KINDEREN
OM EEN
DIKKE
BOOM.

DIKKE
BOOM.
EN
DUNNE
BOMEN.

CONTRAST IN:
GROOT ↔ KLEIN.

SPROOKJESFIGUREN.
DE REUS
EN
DE DWARF.

DE MUG EN
DE OLIFANT
DE MUIS EN
DE POES.

CONTRAST DOOR:
HOEKIG ↔ ROND.
EEN DOOSJE MET
KNIKKERS OF
TOVERBALLEN.

PAPIER - KARTON

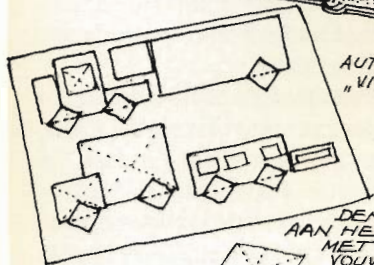
MAAK GEBRUIK VAN ALLERLEI PAPIER-
SOORTEN EN VOORAL DUNNE KARTONS.

MAAK JE EIGEN BOEKJE OVER VORMFAMILIES
DE FAMILIE DRIEHOEK
EN DE FAMILIE ROND

IN DE KAMER WAAR
ALLES VIERKANT IS.

AUTORACE MET
"VIERKANTE"
AUTO'S

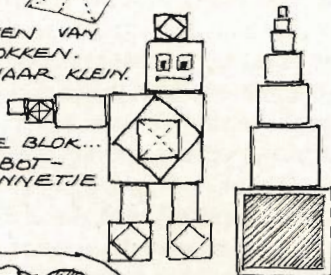

DENK HIER OOK
AAN HET WERKEN
MET
VOUWBLADJES.

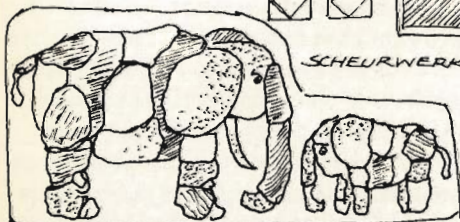

TORENS BOUWEN VAN
ALLEMAAL BLOKKEN.
VAN GROOT NAAR KLEIN.

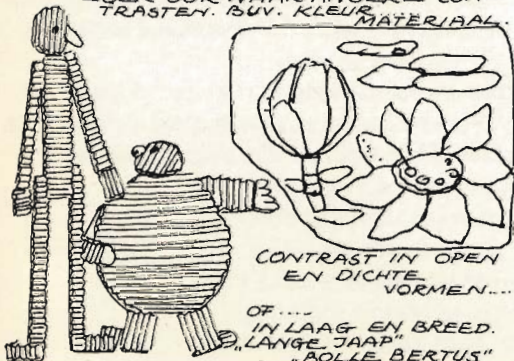
JANTJE BLOK...
OF... HET ROBOT-
MANNETJE

SCHEURWERK.

VORMCONTRAST IN GROOT <=> KLEIN.
ZOEK OOK NAAR ANDERE CON-
TRASTEN. B.V. KLEUR, MATERIAAL.

CONTRAST IN OPEN
EN DICHTE
VORMEN...

OF...
IN LAAG EN BREED.
"LANGE JAAP"
"BOLLE BERTUS"

KOSTELOOS MATERIAAL

DENK NIET ALLEEN AAN LIGADOZEN
EN CLDSETROLLETJES, MAAR OOK AAN
RESTEN HOUT, TAKJES, DOPJES, TOWW,
DRAAD, PIERSCHUIM, LAPJES, BEKERTJES
IJZERDRAAD, EIERDOZEN, ENZ...

VORMVERWANTSCHAP.

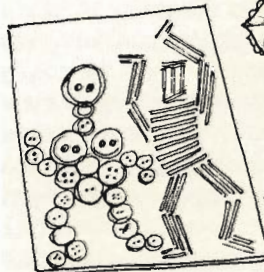
EEN DOOSJE, IN EEN DOOSJE, IN EEN DOOSJE

B.V. MAMA HEEFT EEN
BABY IN DE BUIK.

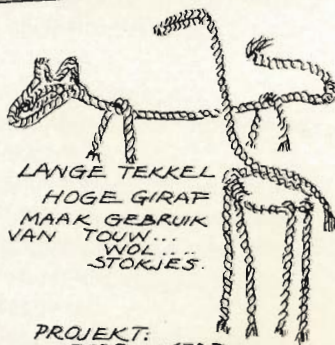
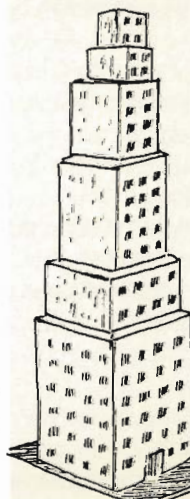

FAMILIE BLAD.
PAPA MAMA EN KINDEREN VAN
DEZELFDE BLADVORM.

OF... GEBRUIK DE BLADVORMEN
JUIST CONTRASTEREND!
DIKE ROND BLADEREN
TEGENOVER
LANGE SPITSE VORMEN

HET ROND KNOPEN-
MANNETJE... EN...
HET STREEPJES
LUCIFERS VROUWTJE

LANGE TEKEL
HOGE GIRAF
MAAK GEBRUIK
VAN TOWW...
WOL...
STOKJES.

PROJEKT:
DORP <=> STAD.
DE WOLKENKRABBER,
IN ONS DORP?

DOZEN
STAPELEN
HUISJES
MAKEN.

Het beeldaspect constructie

Het beeldaspect constructie heeft betrekking op de wijze van samenstellen van een vorm uit een aantal onderdelen. De constructie bepaalt meestal de vorm.

Wanneer het jonge kind de vormen om zich heen verkend heeft, leert het al spoedig de relaties tussen de diverse vormeigenschappen kennen. In een holle kubus of in een doosje kun je iets stoppen, papier kun je scheuren en weer plakken en met een touw kun je dingen aan elkaar vastmaken. De kleuter leert al construerend uit onderdelen nieuwe, zelf bedachte vormen samen te stellen, waaraan hij al of niet betekenissen geeft. Dit stimuleert in hoge mate de kinderlijke fantasie en creativiteit en het leert het kind spelenderwijs de wetten van techniek en stabiliteit.

Vaak heeft het constructieve vormgeven een imitatief spelelement, in die zin dat het hanteren van bepaalde gereedschappen als hamer en spijkers, zaagje of nijptang belangrijker voor het kind is dan het maken van een produkt. Het imiteren van volwassenen staat dan voorop. Het zal duidelijk zijn dat het constructieve spel met materialen ook wezenlijk bijdraagt tot de verwerving van ruimtelijke begrippen, zoals die in de inleiding beschreven zijn. Deze begrippen zijn van groot belang voor het latere taal- en rekenonderwijs.

De experimenteer-suggesties en opdrachten rond constructie geven slechts een aantal mogelijkheden weer om de drang van het kind tot constructief bezig zijn wat richting te geven. Natuurlijk zijn de afgebeelde werkstukjes slechts voorbeelden; ze moeten gezien worden als het eventuele resultaat van een situatie die door de leerkracht gecreëerd is of van een opdracht die de kleuter zichzelf heeft gesteld.

Om ervaring op te doen met wat constructief-technisch wel of niet mogelijk is doet u er goed aan het kind allerlei materialen aan te bieden, echter nooit een te grote verscheidenheid ineens. Het kind ziet dan door de bomen het bos niet. Houd de technische problemen aanvankelijk nog eenvoudig; twee rechtehoekige dozen zijn gemakkelijker aan elkaar te verbinden dan twee kokers. Vermijd ook materialen die voor de kleuter moeilijk vervormbaar zijn, zoals hard plastic of blik. Ga daarom bij het aanleggen van een voorraad kosteloos materiaal enigszins selectief te werk en sorteer de materialen in dozen, zodat u ze ten alle tijden binnen handbereik hebt. Hechtmaterialen die geschikt zijn voor kleuters zijn plaksel, plakband, touw, elastiekjes, paperclips, splitpennen, wasknijpers, punaises, boutjes en moertjes, spelden en eventueel een kleine nietmachine.

Uw hulp bij het constructief werken zal vooral nodig zijn bij het oplossen van technische probleempjes, zoals het verbinden van vormen of het kunnen laten bewegen van onderdelen. Op bladzijde 26 en 27 vindt u daarom een aantal technische tips.

Experimenteren rond constructie– constructiespelletjes

- In het klaslokaal zijn veel dingen van verschillend materiaal. Ga eens met een groepje kleuters deze materialen aanwijzen en opnoemen. Waarom zouden die dingen van dat materiaal zijn gemaakt?
- Zoek samen in de klas naar dingen die aan elkaar vastzitten. Maak onderscheid tussen dingen die vast aan elkaar zitten (bij een stoel, bezem, hamer, enz.) en dingen die beweegbaar of scharnierend verbonden zijn (bij een deur, raam, weegschaal, wip, schaar, enz.).
- Speel eens op welke manieren de kinderen elkaar vast kunnen houden. Maak bijvoorbeeld een lange trein, een slang of ketting.
- Zoek manieren om je handen bijna niet meer van elkaar los te krijgen.
- Laat de kinderen iets heel voorzichtig uit elkaar halen, bijvoorbeeld een tandpastadoosje, een balpen, een fietsbel, een zaklampje of kapot speelgoed. Snij ook eens groenten doormidden (bijvoorbeeld een artisjok).
- Confronteer de kleuters met de verschillende manieren waarop bepaalde dieren hun 'behuizing' maken: vogels, bijen, spinnen, bevers of termieten.
- Verras een groep kleuters met een doos vol bouten en moeren, schakelaartjes, nippeltjes, tandwieltjes of ander technisch materiaal en laat hen ermee experimenteren.
- Laat de kinderen bouwsels maken met behulp van stukken piepschuim, spijkers of stukjes draad of laat construeren door bolletjes (verse) klei te verbinden met cocktail- of satéprikkers. In plaats van klei kunnen ook vruchten, zaden, kurken of piepschuimbolletjes worden gebruikt.
- We gaan mooie sieraden van (gekleurde) paperclips maken.
- Geef een groep kleuters flink wat sluitspelden en lappen stof. Door verbinden ontstaat misschien een hut of mooie kleding.
- Geef de kinderen een stuk geplastificeerd kuiken- of kippengaas (bijvoorbeeld 1 dm²) en laat hen met diverse materialen weef-experimentjes uitvoeren.
- Maak bouwsels met behulp van ansichtkaarten door middel van de 'insteek-techniek'. Denk aan de schotjes die gebruikt worden bij het verpakken van flessen en glazen.
- Laat de kleuters weer eens ouderwets vlechten of knopen.
- Verzamel flink veel lucifersdoosjes en laat de kinderen hiermee experimenteren (in elkaar steken, aan elkaar rijgen, enz.).
- Ga eens met de kleuters na op welke manieren onze eigen kledingstukken aan elkaar vast zitten; (stik)naden, ritssluiting, knopen, klitteband, veters of touw, drukknoepen, holnietjes, gespen, spelden, enz.
- Laat de kinderen allerlei 'drijfdingetjes', 'zweef- of vliegdingetjes' of 'roldingetjes' maken en ermee spelen.
- Laat de kleuters dingen bedenken die door de wind, het water of door opstijgende warmte (radiator) bewogen worden en eventueel geluid produceren.
- Laat metalen voorwerpen op een papieren of kartonnen vlak bewegen door er een magneet onder te houden.
- Vergeet tot slot ook niet het stapelen met blokken of dozen.

KLEI

OOK ALLERLEI ANDERE KNEEDBARE
MATERIALEN ZOALS : BROODDEEG,
KUNSTKLEI, PLASTICINE, ZAND EN
GIPS ZIJN MOGELIJK.

CONSTRUCTIE

DOELSTELLING :

OP DEZE BLADZUDE VINDT U EEN
OVERZICHT VAN EEN AANTAL
CONSTRUCTIEVE MOGELIJKHEDEN MET
VERSCHILLENDE MATERIALEN.

BIJ HET MAKEN VAN CONSTRUCTIES IN/MET
KLEI, GAAT HET VOORAL OM GOED LEREN
AANHECHTEN VAN KLEI ONDERDELEN.
LAAT DE KINDEREN ZIEN HOE JE DE
ONDERDELEN GOED
VERBINDT

MAAK SLIB AAN VAN
DEZELFDE KLEISOORT
DIK PARJE
OP BORDJE OF DEKSEL.
SMEER HET
OPGERUWDE VLAKE
ERMEE IN.

MAAK DE
VERBINDINGSPLAATS
EERST GOED RUW.
MAAK KRASSEN MET
DE SPATEL.

DOE SLIB OP HOOFD EN ROMP
EN DRUK STEVIG AAN.
(DRAAIENDE BEWEGING).

HECHT VLAKE
VERDER AF-
WERKEN

RUW
MAKEN.

BEGIN BIJ HET MAKEN
VAN POTJES MET EEN
BODEM.
ALLE RINGEN EERST
RUW MAKEN... SLIB
EROP EN...
VASTBOETSEREN

LAAT DE RINGEN
GOED IN
ELKAAR
WERKEN.
IN IEDER
GEVAL AAN
DE
BINNENKANT

WERKEN MET
BROODDEEG:
"BAKKERSKLEI"

RECEPT:
3 KOPJES MEEL.
1 KOPJE ZOUT
1 A 1 1/2 KOPJE WATER
1 LEPELTJE GLYCERINE.

WERK OP ONDERLEGGER
VAN ALUMINIUMFOLIE.

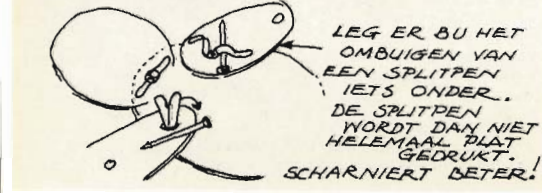
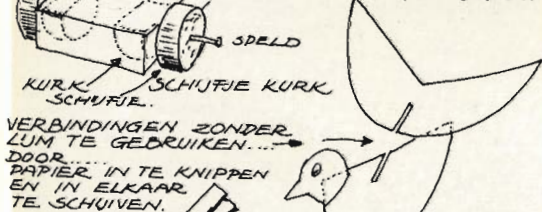
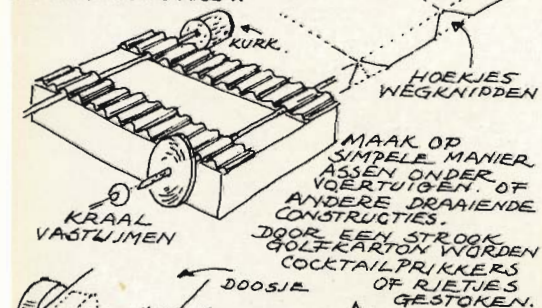
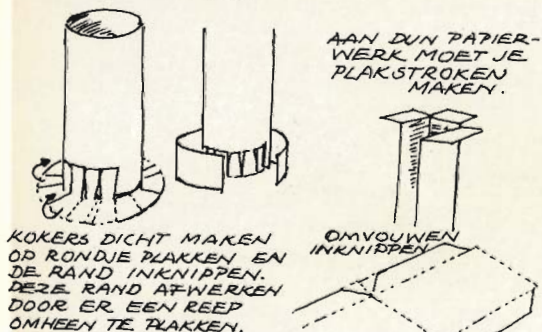
PLAK DROGE ONDER-
DELEN MET EEN
BEETJE WATER AAN
ELKAAR.

TEMPERATUUR VAN DE OVEN $\pm 190^{\circ}$
LAAT DE WERKSTUKJES VERVEN + VERNISSEN.

PAPIER - KARTON

MAAK GEBRUIK VAN ALLERLEI PAPIER-
SOORTEN EN VOORAL DUNNE KARTONS.

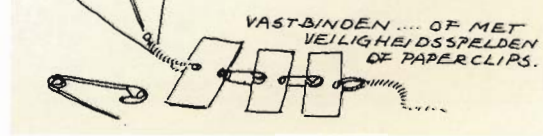
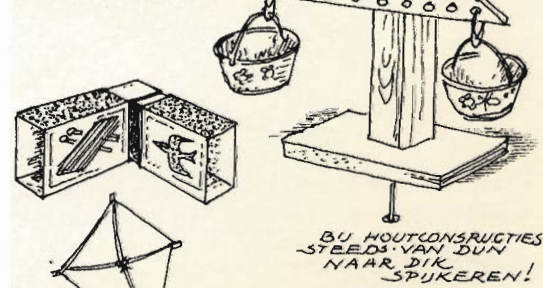
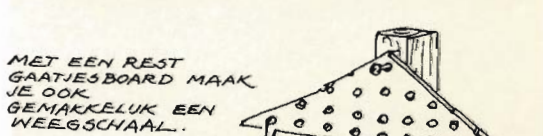
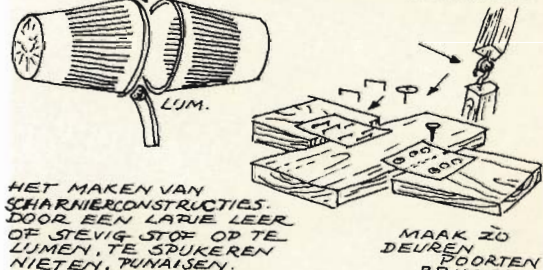
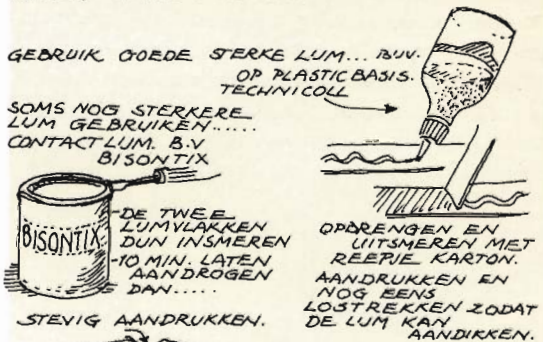
CONSTRUCTIES MET EN IN PAPIER EN DUNNE
KARTONSOORTEN DOOR GEBRUIK TE MAKEN
VAN LIJM, SPLITPENNEN, NIETJES, PAPERCLIPS,
ELASTIEKJES, SPELDEN

KOSTELOOS MATERIAAL

DENK NIET ALLEEN AAN LIGADOZEN
EN CLOSETROLLETJES, MAAR OOK AAN
RESTEN HOUT, TAKJES, DOPJES, TOWW,
DRAAD, PIERSCHUIM, LAPJES, BEKERTJES
IJZERDRAAD, EIERDOZEN, ENZ..

CONSTRUCTIES MAKEN VAN ALLERLEI
KOSTELOZE MATERIALEN...DOOR GEBRUIK TE
MAKEN VAN VERBINDINGSTECHNIKEN..
LIJMEN - NIETEN - BINDEN - SPUKEREN.

KLEI

OOK ALLERLEI ANDERE KNEEDBARE
MATERIALEN ZOALS : BROODDEEG,
KUNSTKLEI, PLASTICINE, ZAND EN
GIPS ZIJN MOGELIJK.

CONSTRUCTIE

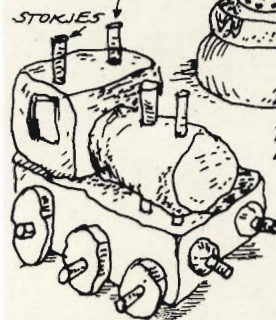
DOELSTELLING :

1. DE KINDEREN LEREN OVER HET
SAMENSTELLEN VAN EEN NIEUWE
VORM UIT ONDERDELEN.
2. DE KINDEREN LEREN EENVOUDIGE
CONSTRUCTIEF TECHNISCHE PROBLEMEN
OP TE LOSSEN.

SAMENSTELLEN VAN HET WERKSTUK UIT
LOSSE DELEN MET... OF... ZONDER
VERBINDINGSMATERIAAL.

TORRETTJES OF
MANNETJES
VAN BLOKKEN
SCHUIVEN
BOLLEN.

STOKJES

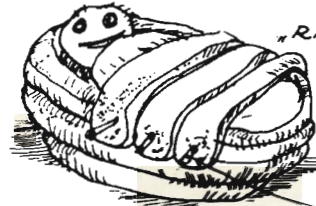

BOLLETJES DRAAIEN
EN PLETTEN
BLOKKES
STAPELEN
VERBINDEN MET
STOKJES.

RINGEN POTJE...
WORDT VOGELNESTJE.

BEGIN MET
EEN BODEM.

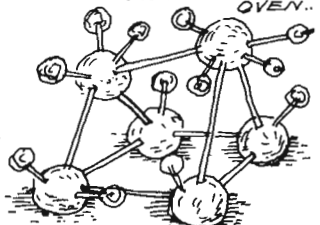

"RINGEN POTJE"
WORDT EEN
WIEGJE OF
REISMAND
VOOR DE BABU

WERK DE RINGEN GOED
IN ELKAAR...
DOE DAT IN DIT GEVAL
ALLEEN AAN DE
BINNENKANT.

GEBRUIK
SPIJKERS!
DEZE KUNNEN
E.V. ZELFS
MEET IN DE
OVEN..

SPELEN MET
BOLLETJES KLEI
OF PLASTICINE
PAPIER MACHE IS
MISSCHIEN NOG
LEUKER.

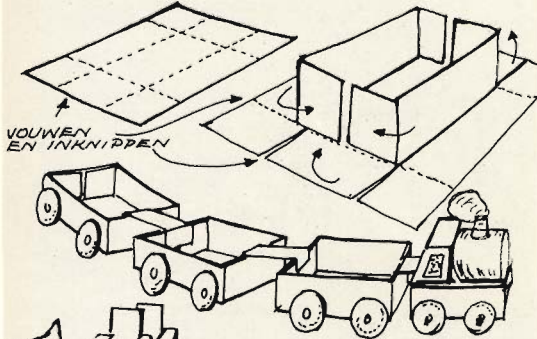

GEBRUIK
COCKTAILPRIKKERS
LUCIFERS SPIJKERS!

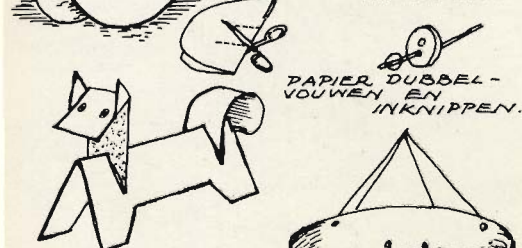
PAPIER - KARTON

MAAK GEBRUIK VAN ALLERLEI PAPIER-
SOORTEN EN VOORAL DUNNE KARTONS.

ZELFGEVOUWEN DOOSJES MAKEN

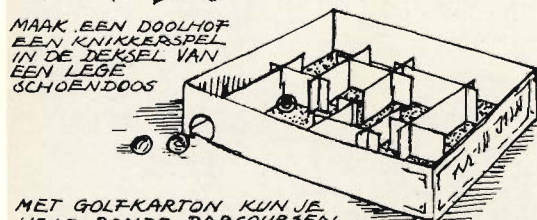
MAAK EEN TREINTJE
MET ZELF GEVOUWEN
WAGONNETJES.
LAAT DE WIELEN
E.V. DRAAIEN MET
BEHULP VAN COCKTAIL
PRIKKERS KNOOPJES
EN KRALEN.

PAPIER, DUBBEL-
VOUWEN EN
INKNIppen.

MAAK ALLERLEI
CONSTRUCTIES DOOR
DE BOUWELIEMEN-
TEN BEIDE
IN TE KNIppen.

MAAK EEN DOOLHOF
EEN KNIKKERSPEL
IN DE DEKSEL VAN
EEN LEGE
SCHOENDOOS

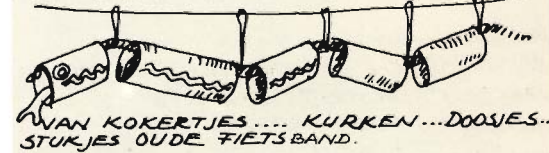
MET GOLFKARTON KUN JE
HELE RONDE PARCOURSEN
MAKEN.

KOSTELOOS MATERIAAL

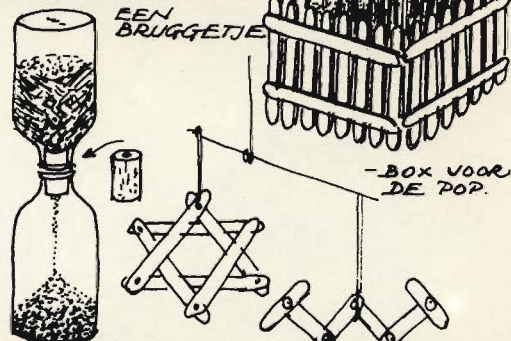
DENK NIET ALLEEN AAN LIGADOZEN
EN CLOSETROLLETJES, MAAR OOK AAN
RESTEN HOUT, TAKJES, DOPIJES, TOUW,
DRAAD, PIERSCHUIM, LAPJES, BEKERTJES
UZERDRAAD, EIERDOZEN, ENZ..

EEN MARIONETTENSLANG.

VAN KOKERTJES.... KURKEN...DOOSJES..
STUKJES OUDE FIETS BAND.

EEN HOK VOOR DE HOND VAN USSTOKJES.

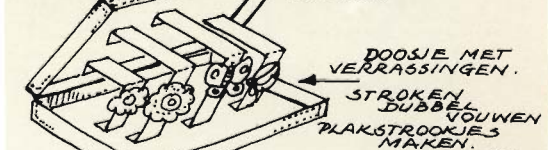

EEN
BRUGGETJE

-BOX VOOR
DE POP.

MAAK EEN ZANDLOPER
VAN LEGE PLASTIC
FLESSEN.... VERBIND
ZE DOOR EEN KURK
MET EEN GAT ERIN.
DAARNA PLAKBAND
ER OMHEEN

KERST-BOOMVERSIERING
VAN USLEPELTJES
VORKJES

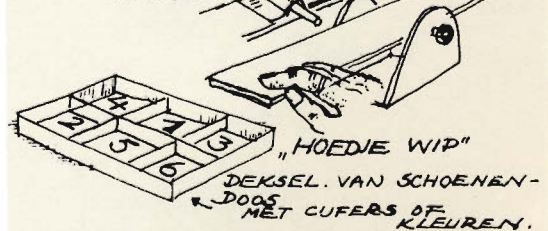
DOOSJE MET
VERRASSINGEN.

STROKEN
DUBBEL
VOUWEN
PLAKSTROOKJES
MAKEN.

LEEG
SIGARETDOOSJE.

STROOKJE
PAPIER.

STOKJE.

"HOEDIE WIP"

DEKSEL VAN SCHOENEN-
DOOS
MET CUFERS OF
KLEUREN.

DENK AAN DE
SCHARNIER-
CONSTRUCTIE.
BIJ EEN KlapBEK

TWEE STUKJES
KARTON VERBONDEN MET RESTIE LEER.

KLEI

OOK ALLERLEI ANDERE KNEEDBARE
MATERIALEN ZOALS : BROODDEEG,
KUNSTKLEI, PLASTICINE, ZAND EN
GIPS ZIJN MOGELIJK.

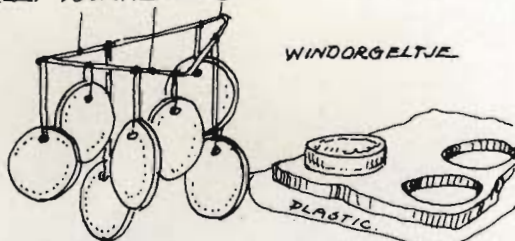
BEWEGENDE CONSTRUCTIE

DOELSTELLING :

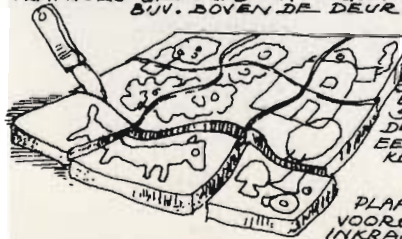
DE KINDEREN LEREN OVER HET MAKEN
VAN EEN CONSTRUCTIE DIE KAN
BEWEGEN.

BEWEGING IN KLEI IS ERG MOEILIK
TE REALISEREN.

WE Zouden KUNNEN DENKEN AAN
EENVOUDIGE MOBILES VAN GEBAKKEN
KLEI VOORWERPES.

ROL DE KLEI UIT OP EEN PLASTIC ONDERLEGGER
MET EEN DEKSEL MET SCHERPE RANDEN
WORDEN SCHUVEN UIT DE KLEI GESTOKEN.
NA DROGEN EN BAKKEN, WORDEN
PLAATJES GEVERFD EN OPGEHANGEN
B.V. DOVEN DE DEUR.

MAAK
EENS
SAMEN MET
DE KINDEREN
EEN
KERAMISCHE
PUZZLE.

PLAAT ROLLEN.
VOORSTELLING
INKRASSEN EN
IN STUKKEN
SNIJDEN.

MAAK EEN EENVOUDIGE
MARIONET.

B.V. HET SPOOK
OF DE INKTVIS.
DE KOP MAKEN WE
VAN PAPIER MACHE.
ROND EEN KERN VAN
PAPIER, BIJ ELKAAR
GEHOUDEN MET
ELASTIEKJES
OF TOWN,
WORDEN
STROKEN EN
PROPPES
KRANTENPAPIER
GEWIKKELD, DIE
EERST IN BEHANGERS
LUM ZIJN GEDOOPT.

IN EEN GAT AAN DE
ONDERKANT WORDT
EEN LAP STOF GEPROPT.

MAAK IN DE WINTER
GEBRUIK VAN DE
MOGELIJKHEID OM
MET SNEEUW TE
BOUWEN.
„CONSTRUEER“
SNEEUWMANNEN
EN SNEEUWHUTTEN.

DENK OOK AAN HET
BOUWEN SPELEN
MET NAT ZAND.

PAPIER - KARTON

MAAK GEBRUIK VAN ALLERLEI PAPIER-
SOORTEN EN VOORAL DUNNE KARTONS.

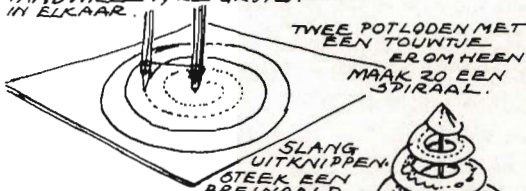
BEWEGING DOOR ERINNE TE RUDEN, DOOR
DE WIND, ... DOOR ERAAN TE TREKKEN,
DOOR ERAAN TE DRAAIEN.

EENVOUDIGE
TREKPOP
UIT KNIPPEN / UITPRIKKEN?
ONDERDELEN MET
SPLITPENNEN IN ELKAAR
ZETTEN.

PLAATS DEZE
GAATJES BOVEN
HET GAT VAN
DE SPLITPEN!!

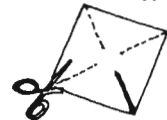
REPEN
GOLF-KARTON
OPROLLEN TOT
SCHUVEN...
TANDWIELEN, ZE GRUPEN
IN ELKAAR.

TWEE POTLODEN MET
EEN TOUTJIE
EROM HEEN
MAAK ZO EEN
SPIRAAL.

SLANG
UITKNIPPEN
GEEK EEN
BREINAALD

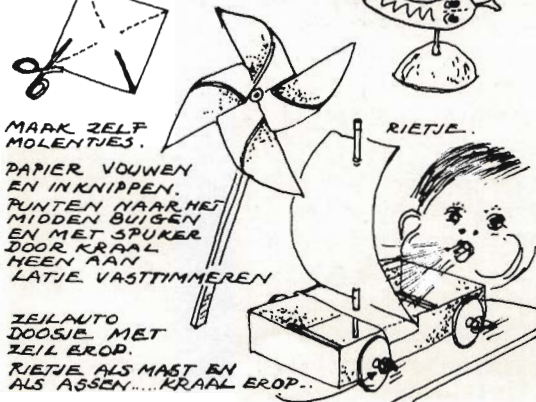
BUV. IN EEN AARDAPPEL.
PLAATS DE SLAG BOVEN EEN
WARMTEBRON.

MAAK ZELF
MOLENTJES.

PAPIER VOUWEN
EN INKNIPPEN.
PUNTEN NAAR HET
MIDDEN BUIGEN
EN MET SPUKER
DOOR KRAAL
HEEN AAN
LATIE VASTTIMMEREN

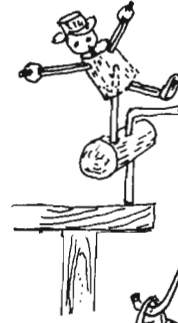
ZEILAUTO
DOOSJE MET
ZEIL EROP.
RIETJE ALS MAST EN
ALS ASSEN... KRAAL EROP.

KOSTELOOS MATERIAAL

DENK NIET ALLEEN AAN LIGADOZEN
EN CLDSETROLLETJES, MAAR OOK AAN
RESTEN HOUT, TAKJES, DOPIJES, TOWW,
DRAAD, PIERSCHUIM, LAPJES, BEKERTJES
IJZERDRAAD, EIERDOZEN, ENZ...

ONDERWERPEN HIERNAAST GENOEMD
ZUN SOMS OOK UIT TE VOEREN MET
ALLERLEI KOSTELOOS MATERIAAL.

MAAK EEN ACRABAAT.
EEN WIEBELMANNETJE

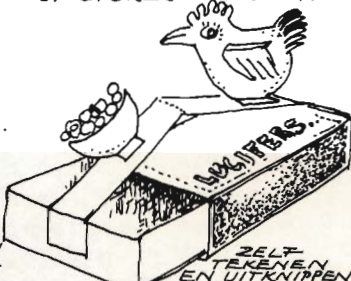
GEbruik TWEE
KURKEN.

COCKTAILPRIKKERS
KRALEN.....

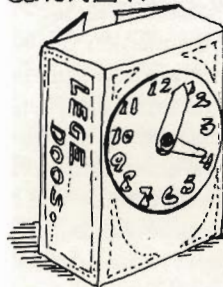
DUN IJZERDRAAD.
DOOR DE KURK
HEEN STEKEN
EERST GAATJE, BOREN"
MET DIKKE NAALD...
OF SPUKER... PRIEM.

CONTRA-
GEWICHT
B.V.
DOOSJE
MET ZAND.

MAAK ZELF
VARIATIES OP
HET VOLGENDE
PRINCIPE →
DOOR HET
DOOSJE HEEN
EN WIEER TE
SCHUIVEN.

ZELF
TEKENEN
EN UITKNIPPEN
OF TUDSCHRIJVEN
LATEN GEBRUIKEN

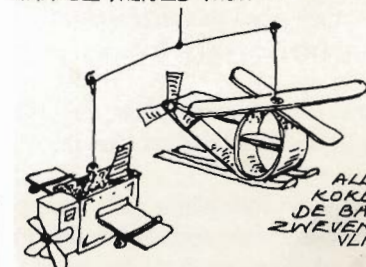
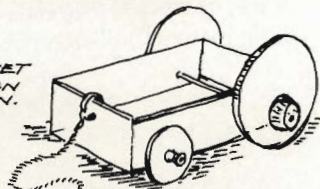
"SPEELKLOK"

GAATJE DOOR
DE KURK
PRIEMEN.
IJZERDRAAD
ER DOOR
EN
OMBUIGEN.
WIJZERS ER OP MET
KRAAL.

HET KAN OOK EENVOUDIG
MET EEN SPLITPEN.

WIEBELKARRETJE.
MET ASSEN DIE NIET
IN HET MIDDE VAN
DE WIELEN ZITTEN.

COCKTAILPRIKKERS
DOOR BIERVILTJES
HEEN PRIKKEN IN
KURKEN.
LUM DE KURKEN
AAN DE VILTJES VAST.

MAAK EEN
MOBILE.
ALLERLEI DOOSJES
KOKERTJES ZUN
DE BASIS VOOR
ZWEVENDE
VLEGENDE
OBJECTEN.

ZOEK SAMEN MET DE
KINDEREN HOE DE BALANS IN EVENWICHT IS

Het beeldaspect kleur

Om vormen te kunnen zien is licht nodig. Doordat de lichtstralen die door objecten worden teruggekaatst naar ons oog niet allemaal dezelfde golflengte hebben zien we kleuren. De lichtgolven hebben namelijk verschillende kleuren, de zogenaamde spectrale of regenboogkleuren: rood, oranje, geel, groen, blauw, indigo en violet. Licht is dus de bringer van kleur. Hoe helderder het licht, hoe helderder de kleuren. Kleur geeft leven aan de dingen; de kleuren-televisie komt levensechter over dan het zwart-wit toestel.

Door het gebruik van bepaalde kleuren kan een zekere sfeer opgeroepen worden; grijs beton doet somber en koud aan terwijl sappig groen en blauw zomers aandoet. In de ontwikkeling van het beeldend werken van jonge kinderen speelt kleur aanvankelijk nog niet zo'n grote rol. Iets later kiest het kind met voorliefde voor bepaalde kleuren. Dit zijn vaak felle, bonte kleuren. Deze voorkeur staat ook onder invloed van milieu, cultuur en commercie. Bij het kleuren van objecten is de kleurkeuze vaak willekeurig, niet objectgebonden. Als begeleider dienen we te voorkomen dat de kleuter in een iets later stadium blijft steken in het uitsluitend gebruik van verstarde schema-kleuren: elke boomstam is bruin en elke boomkruin is groen. De hierna volgende experimenteerieëen en opdrachtjes hebben tot doel de kleuters te confronteren met een aantal facetten van kleur. Ze hebben betrekking op:

a kleursoorten zoals het gebruik van *primaire kleuren* (rood-geel-blauw), *secundaire kleuren* (groen-oranje-violet) en kleurnuances. Hierbij komt ook het kleuren mengen aan de orde.

b de wijze waarop een kleur een vorm kan versterken of opvallender kan maken (de signaalwerking van kleur).

c de wijze waarop een kleur een vorm kan verzwakken of onopvallender kan maken (de schutkleuren of camouflagekleuren).

d de gevoelswaarde van kleuren; kleuren kunnen bij kleuters verschillende emoties oproepen zoals blijheid, droefenis of angst.

Het spreekt vanzelf dat het beeldaspect kleur niet los gezien kan worden van andere beeldaspecten, zoals vorm, ritme of ornament. Denk bijvoorbeeld maar eens aan kleurige feestversieringen. In de onderbouw kan slechts een gedeelte van de aspecten die met kleur te maken hebben aan de orde komen. In de midden- en bovenbouw gaan we hier dieper op in.

Experimenteren met kleur – kleurspelletjes

- Laat de kleuters in de spiegel kijken; welke kleur haar, ogen, lippen, tong, enz. heb je zelf?
- Laat gekleurde inkt in een glas water druppelen. Meng verschillende kleuren.
- Laat de kinderen door gekleurd cellofaan- of vliegerpapier kijken of schijnen. Maak kleuren-brillen of kijkers.
- Speel met de kleuters kleurspelletjes als:
 - a** alle kinderen met iets blauws aan komen in de kring, enz.;
 - b** tikspel: wie een voorwerp vasthoudt met dezelfde kleur als in zijn kleding, mag niet getikt worden;
 - c** zoekspel: ik zie, ik zie wat jij niet ziet en het is rood;
 - d** elk kind draagt een kaartje van een bepaalde kleur en vorm. De kleuters zitten in een kring. Eén stoel is vrij. Het kind links van deze stoel roept: 'De stoel rechts van mij is vrij, kind met de rode driehoek (enz.) kom erbij!' Het kind links van de nieuwe lege stoel gaat verder, enz.;
 - e** maak een kleurenmemory: van elke kleur twee kaartjes maken. Schud de kaartjes en leg ze met de kleur naar beneden neer. Om de beurt mogen de kleuters twee kaartjes omdraaien. Wie vindt de meeste 'tweelingkaartjes'?
 - f** maak grote of kleine kleurendobbelstenen (6 vlakken; rood, geel, blauw, groen, wit of oranje, zwart of paars) en bedenk er allerlei spelletjes bij.
- Bestempel een bepaalde week tot 'kleurenweek'. Geef elke dag van die week een kleur en laat elke dag dingen verzamelen met de 'dagkleur'.
- Laat de kinderen hun eigen kleuren-spaarboek maken, bijvoorbeeld mijn rode-dingen-boek. Bedenk ook andere kleur-sorteer-spelletjes.
- Verduister de klas langzaam en laat ervaren hoe ook de kleuren vervagen. Kijk ook naar de kleurige dingen buiten bij heldere zonneschijn, mist, regen of schemering. Wijs op de prachtige kleuren in zeepbellen, olie op een nat wegdek of laat zien hoe licht gebroken wordt door prisma's, andere glazen voorwerpen, of water.
- Maak een wandeling en ga op speurtocht naar opvallende kleuren ('knal-kleuren'; knalgroen, knalrood, enz.) bijvoorbeeld verkeersborden, reclamelet-ters, beschilderde huizen of schuttingen.
- Zoek samen met de kleuters naar dingen die door hun kleur(en) niet meer zo opvallen (camouflagekleuren). Laat ervaren hoe een vorm wegvalt tegen een achtergrond van dezelfde kleur.
- Verdeel een kartonnen cirkel ter grootte van een bierviltje in zes gelijke stuk-ken en laat deze inkleuren met achtereenvolgens rood, oranje, geel, groen, blauw en paars. Steek door het midden een spijker of prikker en laat het kleu-rentolletje snel draaien. Wat zie je?
- Laat de kleuter experimenteren met verdunde waterverf of ecoline op een sterk zuigende ondergrond, bijvoorbeeld koffiefilters. Kun je in die mooie kleur-vlekken iets zien?
- Kijk eens met de kleuters naar kleurrijke schilderijen van kunstenaars (bij-voorbeeld Paul Klee of Karel Appel) en laat hen vertellen over de kleuren en vormen en over de gevoelens die het schilderij bij hen oproept.

KLEUR

DOELSTELLING :

DE KINDEREN LEREN OVER KLEUREN
EN KLEURNUANCES.

KLEI

OOK ALLERLEI ANDERE KNEEDBARE
MATERIALEN ZOALS : BROODDEEG,
KUNSTKLEI, PLASTICINE, ZAND EN
GIPS ZIJN MOGELIJK.

SPELEN MET DE PRIMAIRE KLEUREN (ROOD - BLAUW - GEEL)

OP EEN ONDERGROND WORDEN DE BLAUWE
GOLVEN VAN DE ZEE GEMAAKT.

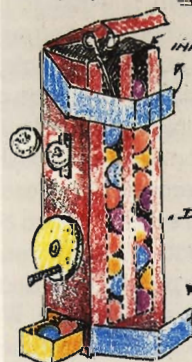
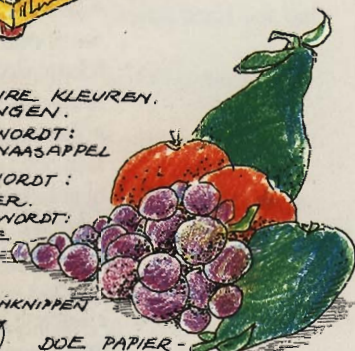

MET DE PRIMAIRE KLEUREN,
GRAAN WE MENGEN.

ROOD + GEEL WORDT:
DE ORANJE SINAASAPPEL

BLAUW + GEEL WORDT:
DE GROENE PEER.

BLAUW + ROOD WORDT:
DE TROS PAARSE
DRUIVEN.

"DE TOVERBALLENAUTOMAAT"
VAN EEN LEEG TAND PASTA-
DOOSJE.
MAAK KLEURNUANCES!
ROOD + WIT = ROSE
BLAUW + WIT = "BLEU"
"PASTELTINTEN"!!

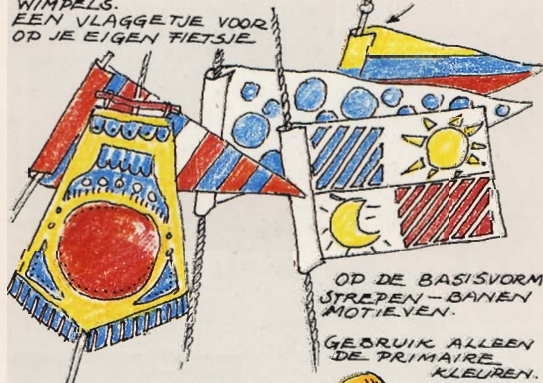
"GLAS IN GIPS".
INGIETEN VAN
KNIKKERS OF
DOORZICHTIGE KRAKEN.
DRUK DE KNIKKERS IETS ERIN DRUKKEN
IN HET ZAND. ZET EEN REEP
KARTON ER OMHEEN. GIET HET GIPS IN DE VORM.

PAPIER - KARTON

MAAK GEDRUK VAN ALLERLEI PAPIER-
SOORTEN EN VOORAL DUNNE KARTONS.

ORNAMENT OP VLAGGEN VAANDELS EN
WIMPELS.
EEN VLAGGETJE VOOR
OP JE EIGEN FIETSIJE.

OP DE BASISVORM
STREPEN - BANEN
MOTIEVEN.

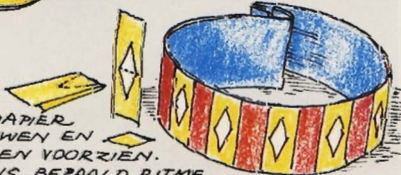
GEbruik ALLEEN
DE PRIMAIRE
KLEUREN.

FEESTSLINGERS
IN ROOD - GEEL EN
BLAUW...
GRIPSWERK.

...OF EEN ZO'N
RING (BAND) HEEL
MOOI UITWERKEN
TOT ARMBAND OF
DIADEEM.

STROKEN PAPIER,
DUBBELVOUTEN EN
VAN MOTIEVEN VOORZIEN.
EN VOLGENS BEPAALD RITME
OPPLAKKEN

DUBBELVOUTEN
EN INKNIPPEN.

KNIP EEN RAAM-
WERK
MAAK ER EEN
"GEMENGDE"
ONDERGROND
IN MET STUKKEN
ZUDELDEI OF
VUEGERPAPIER

KNIP ZWARTE
"ENGE BEESTEN"
VAN DE REST VAN HET
RAAMWERK EN PLAK
ZE OVER DE GEKLEURDE ONDERGROND.

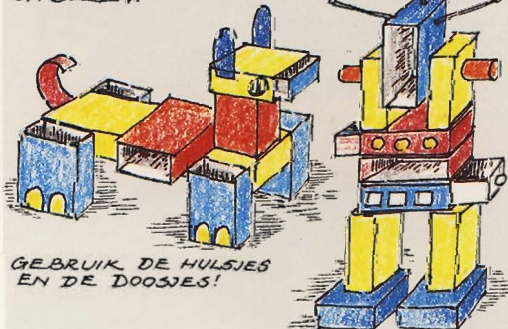
"FAMILIE
"ROODBORST"
"GROENVINK"
"BLAUWFANTIE"

ZOEK TINTEN
ROOD, BLAUW
"EN GROEN UIT
TUDSCHRIJVEN
BEPLAK ER
DUY DEZE
BIERVILTIES MEE

KOSTELOOS MATERIAAL

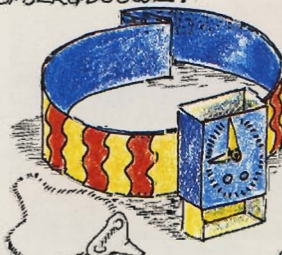
DENK NIET ALLEEN AAN LIGADOZEN
EN CLOSETROLLETJES, MAAR OOK AAN
RESTEN HOUT, TAKJES, DOPJES, TOLW,
DRAAD, PIERSCHUIM, LAPJES, BEKERTJES
IJZERDRAAD, EIERDOZEN, ENZ..

ROBOTJES OF FANTASIEBEESTJES, VAN
BEPLAKTE LUCIFERSDOOSJES.
ALLEEN DE PRIMAIRE KLEUREN
ROOD - BLAUW - GEEL
UITDELEN.

GEbruik DE HULSES
EN DE DOOSJES!

HORLOGE MET
OPBERGDOOSJE.

ZIE VOOR
AANWIZINGEN
HIERNAAST
BIJ ARMBAND.

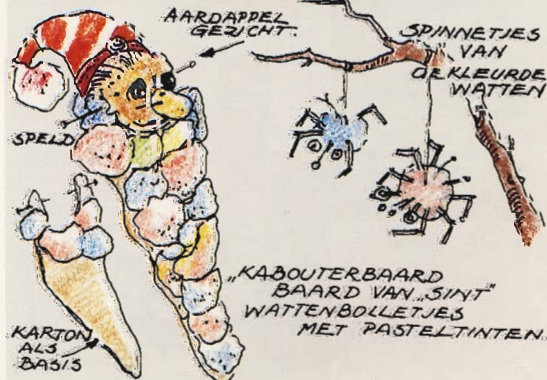
PRIMAIR
KLEURGEbruik.

VERZAMEL
SAMEN MET DE
KINDEREN MOOIE
DIKKE STENEN

BESCHILDER ZE MET
PLAKKRAATVERF

ZOEKEN NAAR
"NIEUWE KLEUREN"

E.V. VERNISSEN

AARDAPPEL
GERICHT.

SPINNETJES
VAN
GEKLEURDE
WATTEN

SPELD

"KABOUTERBAARD
BAARD VAN "SINT"
WATTENBOLLETJES
MET PASTELTINTEN.

KARTON
ALS
BASIS

KLEUR

DOELSTELLING :
DE KINDEREN LEREN KLEUREN EN
KLEURNUANCES HERKENNEN,
BENOEMEN EN ERMEE WERKEN.

KLEI

OOK ALLERLEI ANDERE KNEEDBARE
MATERIALEN ZOALS : BROODDEEG,
KUNSTKLEI, PLASTICINE, ZAND EN
GIPS ZIJN MOGELIJK.

NATUURKLEI HEEFT VAN ZICHZELF MAAR
WEINIG KLEUR: WIT-ROOD-ZWART-BRUIJN
BESCHILDER WERKSTUKKEN MET SLIB VAN
EEN ANDERE KLEUR KLEI.

KLEI KAN OOK LEUK
BESCHILDERD
WORDEN
MET PLAKKAATVERF.

DE RODE
KABOETER
DE BLAUWE
KRUWAGEN
DE GELE
ZON.

..... OF... WERKEN MET GEKLEURDE
PLASTICINE..

DE BLAUWE SNOEPJES IN DE
ORANJE DOOS (CONTRAST)
...OF.....DE RODE
BEESTJES MET DE
GELE VLEKKEN.

WERKEN MET
PAPIERMACHE.
WERKSTUK BESCHILDEREN OF
BEPLAKKEN MET SNIPPERS ZUIDEVLOEI-
PAPIER.

CAMOUFLAGE
DOOR KLEUR.
BESCHILDER
DE SCHILDPAD
ZO DAT HIJ
NIET MEER
OPVALT TUSSEN
BRUINE
GROENE
OKERKLEURIGE
BLADEREN.
(MENGKLEUREN)

BUIT OP BASIS
VAN EEN
WEGWERPBORD OF
EEN DEKSEL.

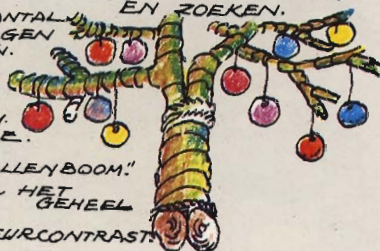
LAAT DE SCHILDPADDEN
BUITEN VERSTOPPEN
EN ZOEKEN.

BIJ EEN AANTAL
TAKKEN TEGEN
ELKAAR AAN.

BEPAL DE
HELE BOOM
MET REPEN.
"PAPIERMACHE."

DE TOYERBALLENBOOM.
BESCHILDER HET
GEHEEL

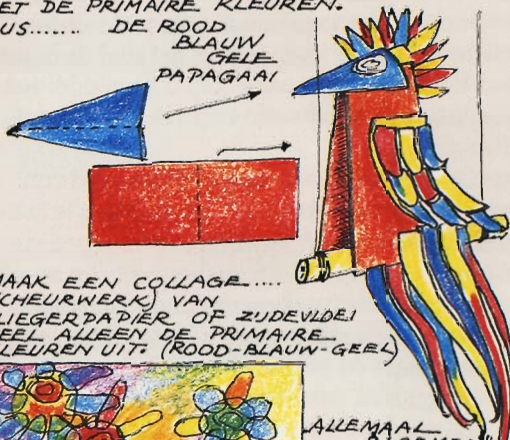
LET OP KLEURCONTRAST.

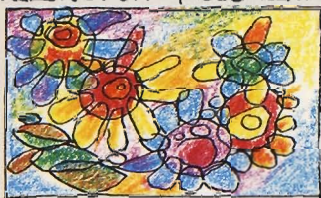
PAPIER - KARTON

MAAK GEBRUIK VAN ALLERLEI PAPIER-
SOORTEN EN VOORAL DUNNE KARTONS.

WERKSTUKKEN GEMAAKT VAN OF VERSIERD
MET DE PRIMAIRE KLEUREN.
DUS..... DE ROOD
BLAUW
GEEL
PAPAGAAI

MAAK EEN COLLAGE.....
(SCHEURWERK) VAN
VLEGERPAPIER OF ZUDEVLOEI
DEEL ALLEEN DE PRIMAIRE
KLEUREN UIT: (ROOD-BLAUW-GEEL)

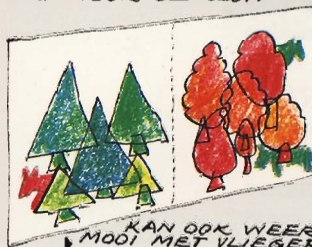
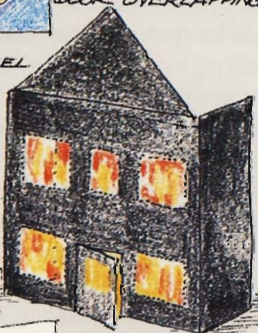
ALLEMAAL
"BLOEMEN"
"FEESTSLINGERS"
MENGKLEUREN
ONTSTAAN VANZELF
DOOR OVERLAPPING

HELP!!
ROOD + GEEL
= ORANJE
HET HUIS STAAT
IN BRAND.

IN BASISVORM VAN
ZWART PAPIER
RAMEN UITPRIKKEN
UITKNIPPEN.

VLEGERPAPIER
ACHTER DE RAMEN
PLAKKEN.

EEN FLAKKEREND
KAARSJE ER ACHTER
ZORGT VOOR DE REST.

KLEURCONTRAST.

ZET EEN RODE
WOLF?... IN HET
GROENE BOS
EN ANDERSOM.

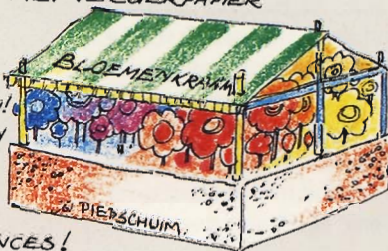
=
COMPLEMENTAIR
CONTRAST.

KAN OOK WEER
MOOI MET VLEGERPAPIER

GROEPEER
DE BLOEMEN!
RODE TINTEN
BIJ ELKAAR.

BLAUWE...
GELE...
PAARSE

=
KLEURNUANCES!

KOSTELOOS MATERIAAL

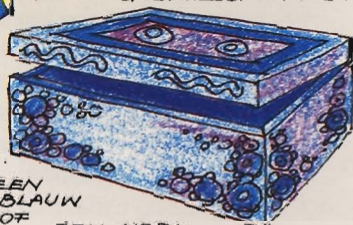
DENK NIET ALLEEN AAN LIGADOZEN
EN CLOSETROLLETJES, MAAR OOK AAN
RESTEN HOUT, TAKJES, DOPJES, TOUW,
DRAAD, PIERSCHUIM, LAPJES, BEKERTJES
UZERDRAAD, EIERDOZEN, ENZ...

BEPLAK OF BESCHILDER DOZEN BLIKJES
POTJES... KOKERTJES... KISTJES.

EEN LEEG CONSERVENBUK
WORDT... EEN TROMMEL...
EEN OPBERG DOOS
VOOR POTLOPEN... ENZ

GEBRUIK ALLEEN
"VROLUKE KLEUREN"
← PRAAT OVER
GEVOELSWAARDEN

HET VERSIEREN
VAN EEN LEEG
SIGARENKISTJE
TOT... JUWELENDOOS...

LAAT BIJ ALLEEN
EENS TINTEN BLAUW
GEBRUIKEN... OF

EEN HEEL
OPVALLENDE DOOS
BLAUW OP ORANJE
PAARS OP GEEL

BEPLAK EEN GLAZEN
POTJE MET SNIPPERS
ZUDEVLOEI PAPIER OF
VLEGERPAPIER... ALLEEN.
ROOD - BLAUW - GEEL...
(KUK JUF IK HEB ZELF
GROEN GETOEVERD!)

VUL HET
POTJE MET WATER
DOE ER EEN BRANDEND
WAXINELICHTJE IN.

TAFELVERSIERING
LAMPJON VOOR
OPTOCHT.

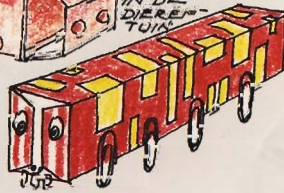
TWEE STUKJES
ELECTRICITEITS-
DRAAD IN ELKAAR
VLECHTEN.

EEN VARKEN MET
MAZELEN.

OP BASIS VAN
EEN BEPLAKTE
DOOS.

ER IS
ZEBRALITIS
UITGEBROKEN.
IN DE
DIEREN-
TUIN

Het beeldaspect textuur

Nog voordat een baby bewust leert zien heeft hij zijn beperkte territorium al op een andere manier verkend. Het leert zijn wereld kennen door de onmiddellijke aanraking met de objecten die binnen zijn bereik gebracht worden. Gebeurt dit aanvankelijk vooral met de mond, later ontdekt het kind de eigenschappen vooral met de handen. Het leert als het ware zien door middel van de handen. Al snel ervaart het dat zijn pluchen beertje zacht en aangenaam is en het glazen tafelblad koud en glad.

Het ervaren van texturen, waarmee we de voelbare en zichtbare aard van de oppervlakte van een voorwerp bedoelen, is wezenlijk om als mens te kunnen functioneren. Via de tast kunnen we op een heel directe manier genieten maar ook griezelen. Het voelen bewijst ons dat de dingen bestaan, dat ze echt zijn. Naarmate het kind opgroeit gaat het zien vaak een belangrijkere plaats innemen dan het voelen. Het kind weet of denkt te weten hoe de dingen aanvoelen en isoleert daardoor in zekere mate de tastzin. Dat is jammer, want hierdoor dreigt het kind letterlijk en figuurlijk gevoelsarm te worden. Omdat de aanraking veel rechtstreekser de aard van een textuur doorgeeft dan het zien, is het noodzakelijk dat we de kinderen bij het beeldend werken met veel verschillende texturen confronteren. Elke dag heeft het kind talloze ervaringen met textuur; gladde lakens, een wollige deken, een bobbelige vloerbedekking, de zachte wang van moeder, het warme zand, het ruwe schuurpapier of het kleverige snoepje.

De hierna volgende experimenteer-ideeën en opdrachtjes rond textuur hebben als doel de kinderen via de tast texturen te laten verkennen en benoemen om zodoende bij hen eventuele angsten te overwinnen om bepaalde materialen aan te raken. We laten hen ontdekken dat de textuur van een voorwerp nauw samenhangt met de functie ervan en hoe deze textuur van invloed kan zijn op hoe we de dingen beleven.

Experimenteren met textuur – voelspelletjes

- Ga met de kleuters op zoek naar dingen met vreemde afdrukken erop, bijvoorbeeld fossielen, putdeksels, stukken hout, boomschors, vreemde munten, verschrompelde vruchten of een verweerde muur. Ga na of op je eigen lichaam ook afdrukken te zien zijn, bijvoorbeeld van kousen, elastiek, je bril of ring.
- Geef de kinderen enkele stukjes dun papier (bijvoorbeeld calqueerpapier) of keukenfolie en laat hen met behulp van potlood of krijt diverse oppervlakken met een duidelijk voelbare textuur afwrijven.
- Laat de kleuters experimenteren met het maken van afdrukken in een zacht materiaal, bijvoorbeeld klei, zand, brooddeeg, stopverf, was of sneeuw. Gebruik hiervoor je eigen lichaam (vingers, handen of voeten), of allerlei voorwerpen als een kam, een vorkje, een ijslepeltje, een halve wasknijper, een oude tandenborstel, of zelfgemaakte stempels zoals een rol- of touwstempel (plak een touwtje om een w.c.-rolletje en rol hiermee over het zachte materiaal).
- Maak een 'tastverhaal', bijvoorbeeld 'Pluisje en Stekeltje gaan op reis', door een aantal tactiele materialen achter elkaar te leggen die de voorwerpen weergeven. Het ijs is een stukje aluminiumfolie, de rotsige bodem is een stuk schuurpapier en een stukje spons stelt het zachte bed voor. Laat een geblinddoekt kind het verhaal al improviserend vertellen.
- Maak samen met de kleuters een top-tien-lijst van dingen die het lekkerste of het akeligste voelen.
- Speel het textuur-memory-spel; beplak telkens twee kaartjes met eenzelfde textuur, bijvoorbeeld aluminiumfolie, ribkarton, jute, fijn of grof schuurpapier, fluweel, gestructureerd behangpapier of plastic. Leg de ene helft van de kaartjes onzichtbaar maar wel voelbaar neer, bijvoorbeeld onder een doek of in een doos. De andere kaartjes kunnen de kleuters wel zien en voelen. Ze gaan om de beurt al tastend zoeken naar twee dezelfde kaartjes.
- Op dezelfde wijze kunt u ook een letter- of cijfervoeldoos maken; beplak steeds twee kaartjes met een letter of cijfer van vilt, schuurpapier, enz. en laat de bij elkaar passende letters of cijfers al tastend zoeken.
- Vertel de kleuters iets over hoe blinden 'zien' (brailleschrift, voelstippen op bankbiljetten of de bijzondere voorzieningen bij oversteekplaatsen of openbare gebouwen).
- Laat de kinderen al experimenterend ontdekken dat eenzelfde materiaal – bijvoorbeeld papier of aluminiumfolie – door verschillende bewerkingen als vouwen, kreuen, frommelen of gladstrijken diverse texturen kan krijgen.
- Laat de kleuters verschillende voorwerpen bekijken en laat hen raden of een voorwerp hard of zacht zal aanvoelen. Hierna controleren door rechtstreeks aan te raken.
- Op blote voeten lopen door het warme zand, het sprieterige gras . . .
- Leg een stuk aluminiumfolie mooi glad op een paar kranten. Maak nu een tekening met een balpen of stomp potlood. Als je het aluminiumfolie omdraait heb je een prachtige 'voeltekening'.

OOK ALLERLEI ANDERE NIEDEBBARE
MATERIALEN ZOALS : BROODDEEG,
KUNSTKLEI, PLASTICINE, ZAND EN
GIPS ZIJN MOGELIJK.

DOELSTELLING :
DE KINDEREN LEREN TEXTUREN
HERKENNEN BENOEMEN EN TOE-
PASSEN .

KLEI ZETTEN OF
UITROLLEN.

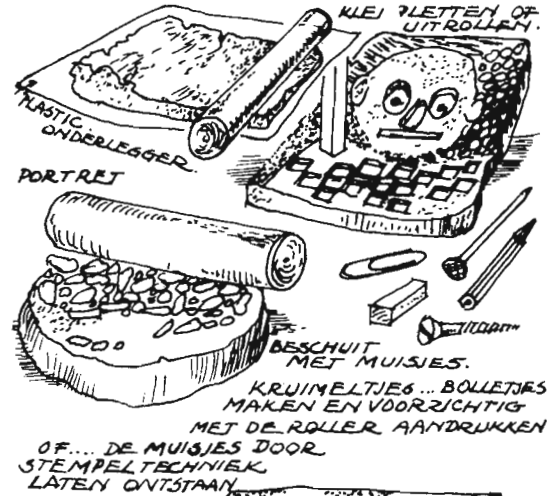
PLASTIC
ONDERLEGGER.

PORTRET

BESCHUIT
MET MUISJES.

KRUIMELTJES... BOLLETJES
MAKEN EN VOORZICHTIG
MET DE ROLLER AANDRUKKEN

OF... DE MUISJES DOOR
STEMPELTECHNIEK
LATEN ONTSTAAN

AQUARIUM.

CONTOURVORM VAN DE VISIES TEKENEN =
KRASSEN.....SCHUBBEN STEMPELEN.
GOLFJES.....LUCHTBELLEN
PLANTJES ...ENZ.

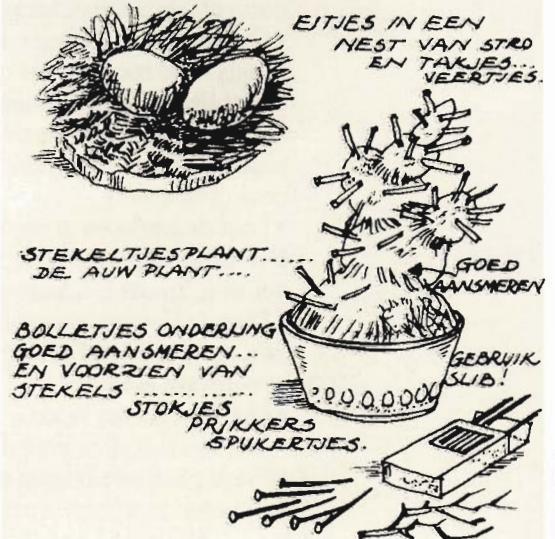
EJTJES IN EEN
NEST VAN STRO
EN TAKJES...
VEERTJES.

STEKELTJESPLANT.
DE AUV PLANT....

BOLLETJES ONDERLING
GOED AANSMEREN...
EN VOORZIEN VAN
STEKELS

STOKJES
PRIKKERS
SPUKERTJES

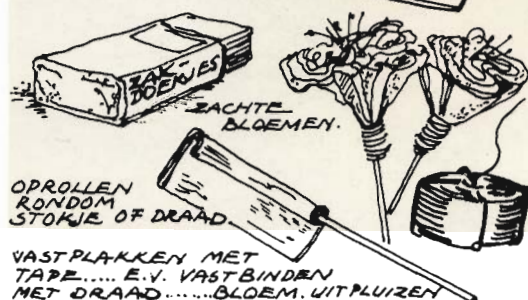

PAPIER - KARTON

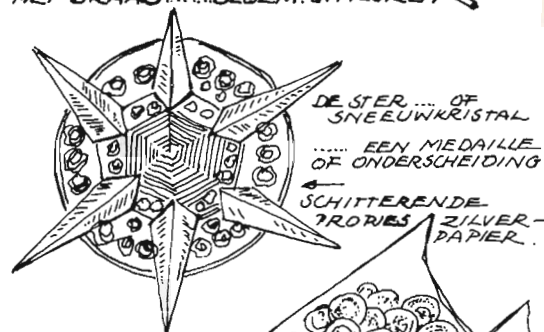
MAAK GEBRUIK VAN ALLERLEI PAPIER-
SOORTEN EN VOORAL DUNNE KARTONS.

EEN PAPIERRELIEF VAN REEPJES PROP-
JES. TRONMELVORMEN.

MAAK
EEN
AARBEEST.

VASTPLAKKEN MET
TAPE..... E.V. VASTBINDEN
MET DRAAD.....BLOEM. UITPLUIZEN

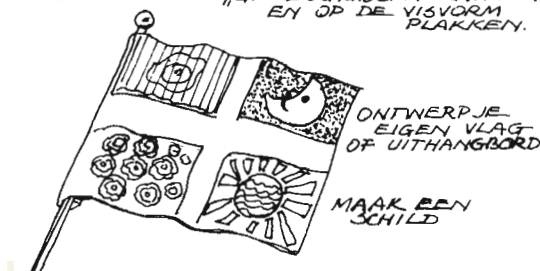

DE RIJKE
GELDVIS

GELD VIA WRUFTECH-
NIEK OP FOLIE OVER-
NEMEN.

MET POTLOOD
EN PAPIER

GELDSCHUBBEN KNIPPEN
EN OP DE VISVORM
PLAKKEN.

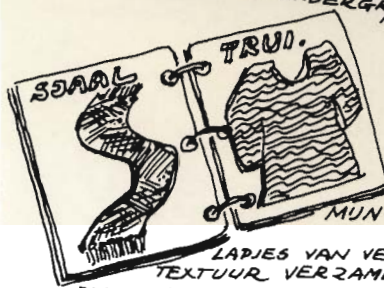

KOSTELOOS MATERIAAL

DENK NIET ALLEEN AAN LIGADOZEN
EN CLOSETROLLETJES, MAAR OOK AAN
RESTEN HOUT, TAKJES, DOPIJES, TOUW,
DRAAD, PIERSCHUIM, LAPJES, BEKERTJES
IJZERDRAAD, EIERDOZEN, ENZ..

MAAK EEN COLLAGE VAN ALLERLEI
VERZAMELDE NATUURPRODUKTEN.

BLADEREN
VOGELVEERTJES
GRASSPRIETJES
ZADEN...
TAKJES...
WOL... ENZ..

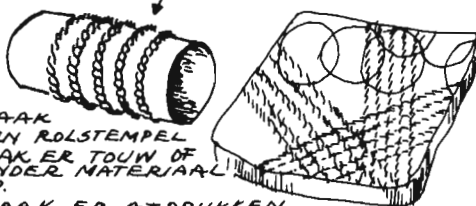

MUN AANKLEED-
BOEK

LAPJES VAN VERSCHILLENDE
TEXTUUR VERZAMELEN.

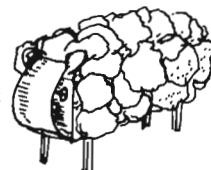
PLAK OF NIET DE UITGERNIPTE
KLEDINGSTUKKEN IN HET BOEK.

STOK - CLOSETROLLETJE

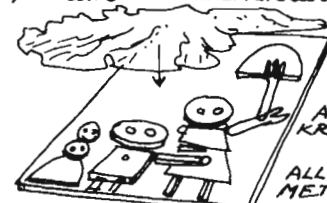
MAAK ER AFDRUKKEN
NEE IN ZAND - KLEI OF MET VERF OF
PAPIER.

STEKELBEEST...
BOLSTERS VAN
KASTANJES

HET ZACHTE BEEST
WATTEN
GEPLAAT OP
LUCIFERS-
DOOSJE.

GEbruik COCKTAILPRIKKERS.

ALLERLEI
PLATTE VOORWERP-
JES OPPLAKKEN
ALUMINIUMFOLIE
KREUKEN.....
VOORZICHTIG

ALLES INSTRUKEN
MET LUM...
FOLIE ER OVERHEEN
EN AANDRUKKEN.

EEN
VOELSCHILDERTU

KLEI

OOK ALLERLEI ANDERE KNEEDBARE MATERIALEN ZOALS : BROODDEEG, KUNSTKLEI, PLASTICINE, ZAND EN GIPS ZIJN MOGELIJK.

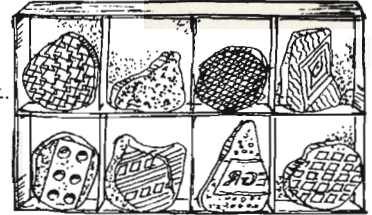
TEXTUUR

DOELSTELLING :

DE KINDEREN LEREN TEXTUREN HERKENNEN, BENOEMEN EN TOEPASSEN.

MAAK EEN VERZAMELDOOS MET DAARIN ALLERLEI AFDRUKKES VAN VOORWERPEN UIT DE DIRECTE OMGEVING.

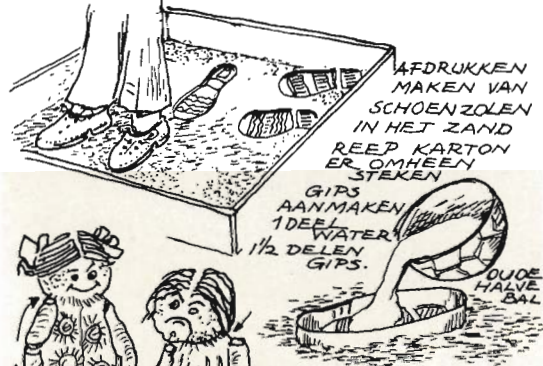
HET IDEE VAN DE LETTERBAK.

BOLLETJES KLEI PLETTEN OP.....

INSPECTEURTJE SPELEN BIJ DE ZANDBAK

CONTRAST IN..... MOOI WEER VROUWTJE SLECHT WEER MANNETJE

HOOFD OP DE KEGEL VORM VAST BOETSEREN.

KEGELVORM KNEEDEN OF UITROLLEN.

STRUCTUREN AANBRENGEN DOOR STEMPELEN EN KRASSEN.

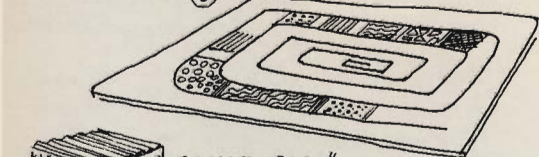
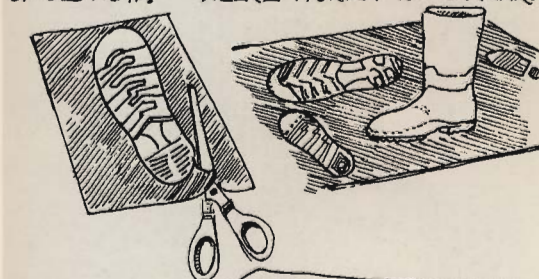
STROOI ZAND.... ZOUT.... SUIKER.... RUST OP TAFEL EN DRUK BOLLETJES KLEI ERIN TOT PLATJES.

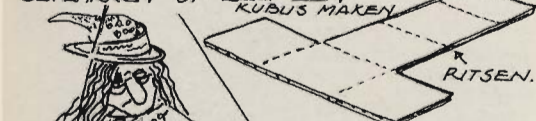
PAPIER - KARTON

MAAK GEBRUIK VAN ALLERLEI PAPIER-
SOORTEN EN VOORAL DUNNE KARTONS.

SPOORZOEKEN IN SCHOOL
LAAT SCHOENAFDRUKKEN MAKEN VAN
VUILE SCHOENEN OP ZWART PAPIER
KNIP DE "ZOLEN" UIT.
VERSTOP ZE IN SCHOOL.....IN DE GANG...
OP DE TRAP. WELKE HOREN BU ELKAAR?

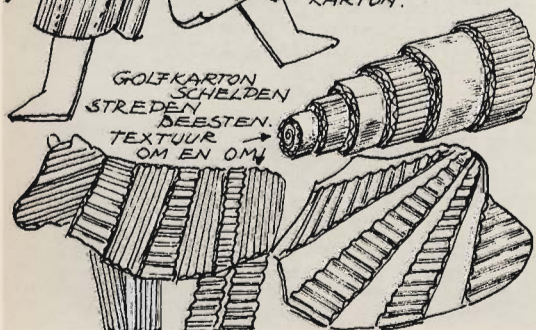

"GANZENBORD" MET
TEXTUURTJES.
MAAK EEN DOBBELSTEEN MET
ZES VERSCHILLENDE
TEXTUURVLAKKEN.

DE HEKSENJAS...
OF... DE KAPOTTE JAS.
HANG DE HEKS OP.

ZORG VOOR WAT EXTRA
GEWICHT AAN DE
ONDERKANT
KARTON.

KOSTELOOS MATERIAAL

DENK NIET ALLEEN AAN LIGADOZEN
EN CLOSETROLLETJES, MAAR OOK AAN
RESTEN HOUT, TAKJES, DOPJES, TOUW,
DRAAD, PIERSCHUIM, LAPJES, BEKERTJES
IJZERDRAAD, EIERDOZEN, ENZ..

BLOEM MET GROTE BLADEREN.
LAAT DE BLADEREN BEPLAKKEN MET.....
ZADEN....

STEENTJES....
ZAND.....
ZAAGSEL....
PAILLETEN....
STOKJES....
DOPJES
DE LOSSE BLADEREN
OP EEN ONDERGROND
TOT BLOEMVORM
SAMENSTELLEN.

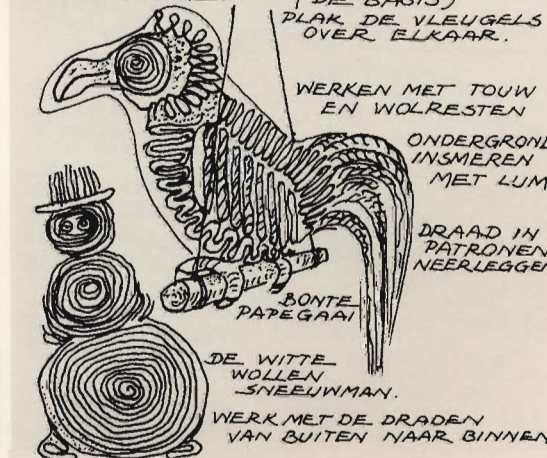
DE OUDE
LELUKE KIP
MET GEKREUKTE OF
GROVE MATERIAAL-
SOORTEN.

DE JONGE
MOOIE KIP.
MAAK GEBRUIK
VAN GLADDE
BLINKENDE
MATERIALEN.

GEBRUIK
GAAS EN
TULERESTEN.
OUDE VITRAGE.

KNIP OF PRIK EERST
HET BEEST UIT.
(DE BASIS)
PLAK DE VLEUGELS
OVER ELKAAR.

ONDERGROND
INSMEREN
MET LUM

DRAAD IN
PATRONEN
NEERLEGGEN

BONTE
PAPEGAAI

DE WITTE
WOLLEN
SNEEUWMAN.

WERK MET DE DRADEN
VAN BUITEN NAAR BINNEN.

KLEI

OOK ALLERLEI ANDERE KNEEDBARE
MATERIALEN ZOALS : BROODDEEG,
KUNSTKLEI, PLASTICINE, ZAND EN
GIPS ZIJN MOGELIJK.

TEXTUUR

DOELSTELLING :

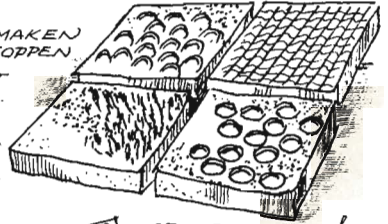
DE KINDEREN LEREN TEXTUREN
HERKENNEN, BENOEMEN EN TOE-
PASSEN.

SAMEN MAKEN DE KINDEREN SIJER -
BESTRATING..... EEN TERRAS VAN MODIE-
TEGELS..... EEN TUINPAD VAN STENEN.

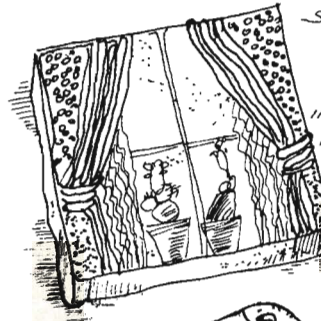
INDRUKKEN MAKEN
MET VINGERTOPPEN

KRASSEN MET
SPUKERS.....

STEMPELEN
MET ALLER-
LEI VOOR -
WERPEN.

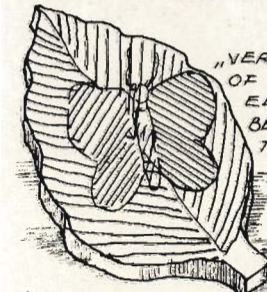

STOEPTEGELS !

IN HET RAAMKOZIJN
ALLERLEI SOORTEN
GORDIJNEN
DELEN OPLEGGEN
EN VERSIEREN.

VEREN ALS
LOSSE ONDERDELEN
MAKEN DAARNA
OP DE BASISVORM
LEGGEN EN VAST..
BOETSEREN
GEBRUIK
DAARBIJ SLOOPAD
OP DE HECHTVLAKKEN.

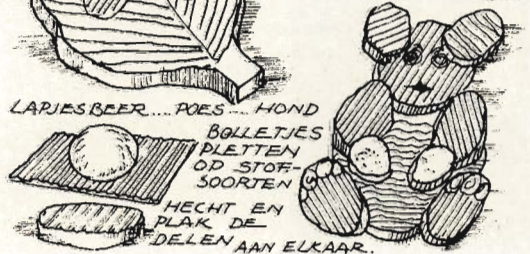
"VERBORGEN VLINDER"
OF ANDER INSEKT OP
EEN BLAD.

BEIDE HEBBEN DEZEELFDE
TEXTUUR =
CAMOUFLAGE.
ZOEK DE VLINDER.....

LAPJESBEER... POES... HOND

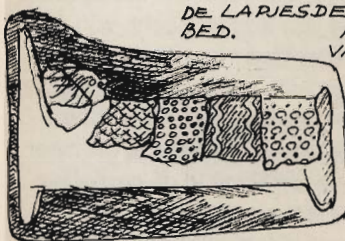
BOLLETJES
PLETTEN
OP STOF-
SOORTEN

HECHT EN
PLAK DE
DELEN AAN ELKAAR.

PAPIER - KARTON

MAAK GEBRUIK VAN ALLERLEI PAPIER-
SOORTEN EN VOORAL DUNNE KARTONS.

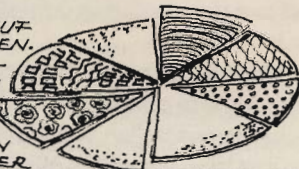

DE LAPIESDEKEN OP M'N
BED.
MAAK GEBRUIK
VAN ALLERLEI
SOORTEN
PAPIER.

BEHANGMONSTERS
INPAKPAPIER
GOLFKARTON.
OF.....

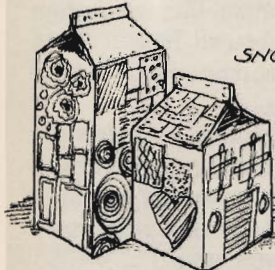
VERKNIP EEN SCHUT
IN DIVERSE STUKKEN.

IEDER KIND ZOEKT
EIGEN TEXTUREN
OM ZIJN TAART-
STUK TE VERSIEREN

ALLERLEI SOORTEN
FANTASIEPAPIER

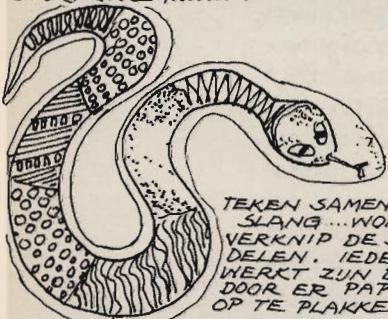
.....OF...BEPLAK HET STUK MET
REDEN, PROEIES
VOUWSELS
ENZ.

SNOEDHUISJES VAN
HANS-EN-GRIETJE
LAAT LEGE DOZEN
BEPLAKKEN MET
ALLERLEI FANTASIE-
PAPIERTJES.

HET "VOELBOS"
VAN GROVE NAAR
FIJNE
TEXTUREN.

HET PAPIER OP
ALLERLEI MANIEREN
BEWERKEN... BUV...
VOUWEN...FROMMELEN
DOORDRIKKEN.....

TEKEN SAMEN EEN GROTE
SLANG...WORM...RUPS...
VERKNIP DE SLAG IN
DELEN. IEDER KIND
WERKT ZIJN DEEL UIT
DOOR ER PAPIERTEXTUREN
OP TE PLAKKEN.....

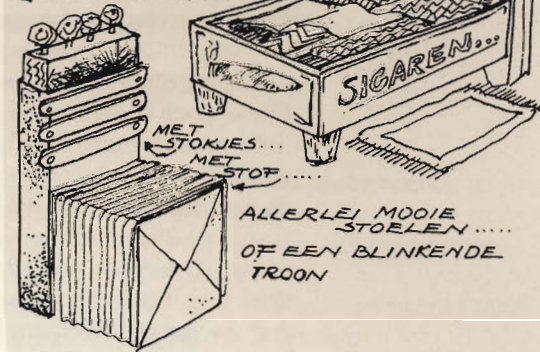
DE DELEN WORDEN WEER
SAMENGEVOEGD OP EEN NIEUW VEL
PAPIER EN DE CONTOUR WORDT UITGEKNIPT.

KOSTELOOS MATERIAAL

DENK NIET ALLEEN AAN LIGADOZEN
EN CLOSETROLLETJES, MAAR OOK AAN
RESTEN HOUT, TAKJES, DOPIJES, TOUW,
DRAAD, PIERSCHUIM, LAPJES, BEKERTJES
IJZERDRAAD, EIERDOZEN, ENZ..

ECHTE LAPIESDEKEN.
ALLERLEI LAPJES OP EEN
ONDERGROND GEPLAKT
DEKENTJE VOOR IN DE
POPPENHOEK.

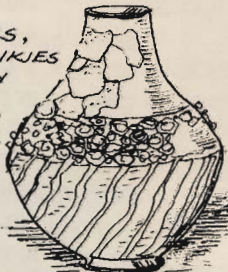
..OF... DE PRINSES OP
DE ERWT.

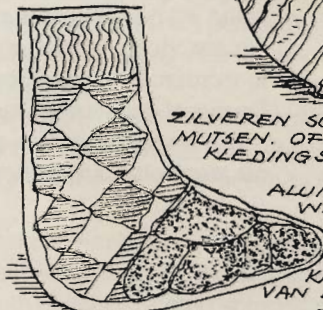
MET
STOKJES...
MET
STOP.....

ALLERLEI MOOIE
STOELEN.....
OF EEN BLINKENDE
TROON

BESTAANDE VAASJES,
FLESJES, POTJES, BUKJES
LATEN BEPLAKKEN
MET:
REEPIJES, STUKJES,
PROEIES
ZILVERPAPIER..

ZILVEREN SOKKEN-KOUSEN
MUTSEN. OF ANDERE
KLEDING-STUKKEN.

ALUMINIUMFOLIE
WRUVEN OP
VOORWERPEN
MET TEXTUUR

KNIP ER STUKJES
VAN EN PLAK ZE OP

DE FRUITSCHAAL
VAN ALLERLEI
VERPAKKINGS-
MATERIAAL

GROVE
SINAASAPPEL
GLADDE BANAAN
GERIMPelde
NOTEN
BLINKENDE DRUIVEN.

"HET STEENMANNETJE".
GROVE KIEZELSTEENTJES
OPPLAKKEN

"HONDJE"
INLUKEN EN
MET ZIJN
ZAND
BESTROOIEN.

Het beeldaspect ritme

Ritme is een verschijnsel dat het jonge kind al vroeg in zijn omgeving ervaart. In het dagelijkse leven gebeuren veel zaken op min of meer vaste tijden, zoals eten, slapen en naar school gaan. De afwisseling van dag en nacht, van de seizoenen en van eb en vloed zijn eveneens voorbeelden van ritmen. Ook ons eigen lichaam kent allerlei ritmen zoals de hartslag en de ademhaling. Zelfs de levensloop van de mens verloopt volgens een bepaald ritme. Ritme heeft te maken met opeenvolging, met tijd en beweging. In wezen is het meer dan een simpele herhaling van dingen. Een kleine afwijking in de herhaling maakt het ritme interessant. Het voorkomt dat het ritme monotoon wordt. Ritme wordt in eerste instantie in verband gebracht met muziek en dans omdat we hier te maken hebben met een opeenvolging van geluiden en stilten en van gebaren, bewegingen en houdingen.

Bij het beeldend bezig zijn berust ritme op de regelmatige terugkeer van een vorm, een lijn, een kleur, een textuur of een ander beeldgegeven. Ritme is dus een belangrijk onderdeel bij het samenstellen van een beeld (de compositie). Ook hier hoeft de herhaling niet al te letterlijk te zijn. Zolang deze maar in grote lijnen herkenbaar blijft.

Hele mooie voorbeelden van ritmen vinden we in de natuur. Planten groeien niet alleen in een bepaald ritme, ze zijn ook ritmisch gebouwd. Bij een bloem is niet alleen de plaatsing van de bloembladen ritmisch, maar ook de ruimte er tussen.

De hierna volgende ideeën en opdrachten hebben de bedoeling om de kleuters spelenderwijze ontdekkingen te laten doen over ritme. Hiermee ontwikkelen wij bij het kind een zeker gevoel voor ordening en regelmaat en voor evenwicht en samenhang. Het begrip ritme hoeft niet theoretisch verklaard te worden. Het gaat vooral om de praktische ervaring van ritme.

De meest eenvoudige manier om kinderen beeldend met ritmen te confronteren is het herhalen van eenzelfde motief. Dit kan door middel van technieken als stempelen, krassen, vouwen en stapelen (bouwen).

Experimenteren met ritme – ritmespelletjes

- Laat de kleuters van een groepje met een kokertje luisteren naar elkaars hart, ook naar uw hart.

- Leer de kinderen diverse soorten ritmeversjes en laat hen er op bewegen en/of er ritmische geluiden bij maken bijvoorbeeld met een kammetje, een blikje met erwten, een mirliton, rinkelbellen of andere ritme-instrumentjes.

Ritmeversjes zijn o.a.:

- marcheerliedjes (*En mijn een been staat*)

- aftelversjes (*Iene-miene-mutte*)

- stampliëdjes (*Olleke bolleke*)

- wiegeliëdjes (*Roere roere kindje*)

- vaarliedjes (*Schuitje varen*)

- Creëer een situatie waarin de kleuter het leuk vindt om sporen achter te laten of afdrukken c.q. vormen te herhalen, bijvoorbeeld:

- voetstappen in de sneeuw of in nat zand (grote stappen – kleine stappen) of met natte voeten lopen op de droge vloer (evt. met verf);

- vingerafdrukken maken in de klei, vingerverven of druppelen met nat zand, met de vingers of met een kam patronen trekken in natte verf;

- stempelen met allerlei soorten stempels;

- vormen zo hoog mogelijk stapelen (bijvoorbeeld blokken of dozen).

- Laat stenen gooien in het water en wijs op de kringen of laat andere 'trilecten' zien, bijvoorbeeld een stuitende bal of knikker, een trillende snaar, een metronoom of balansinstrumentjes.

- Speurtocht; laat de kleuters in de natuur naar dingen zoeken die er erg ritmisch uitzien, bijvoorbeeld de onderkant van een paddestoel, een zeester, schelpen, bloem- of vruchtvormen en natuurlijk vele diersoorten zoals een rups, een vlinder, een kreeft of een pauw.

- Ga ook op zoek naar door mensen bewerkte materialen die ritmen bevatten, zoals golfplaat, de radiator van een verwarming, ribkarton, schoenzolen, het profiel van een band, hekwerk, eierkarton, een rubberen mat, schroefdraad of de balkons van een flat.

- Laat de kleuter experimenteren met het maken van ritmische papierfrutsels, bijvoorbeeld door te vouwen (met name stroken: muizentrapje), te vlechten (veelvoudig), knippen of scheuren of door symmetrisch knippen (een blaadje enkele keren vouwen, vormen uitknippen en openvouwen – 'matjes knippen').

- Stimuleer het maken van ritmische reeksen met (ontwikkelings-) materiaal dat voorhanden is, bijvoorbeeld: dik-dun-dik-dun, rood-wit-rood-wit, hoog-laag-hoog-laag, vierkant-langwerpig-vierkant-langwerpig, veel-weinig-veel-weinig, zacht-glad-stekelig-zacht-glad-stekelig. Exposeer deze reeksen eventueel in een 'ritme-doosje', bijvoorbeeld een doosje met kiezelsteentjes van klein naar groot.

- Maak ook een ritme-boekje; laat in tijdschriften voorbeelden zoeken en uitknippen van stapelingen of ritmen.

- Sla op een trom of tamboerijn een bepaald ritme en laat de kinderen vertellen welke associaties dit ritme bij hen oproept. Laat daarna het ritme verbeelden, door stempelen met verf of in klei. Laat ook eens muziek uitbeelden.

KLEI

OOK ALLERLEI ANDERE KNEEDBARE
MATERIALEN ZOALS : BROODDEEG,
KUNSTKLEI, PLASTICINE, ZAND EN
GIPS ZIJN MOGELIJK.

RITME

DOELSTELLING :

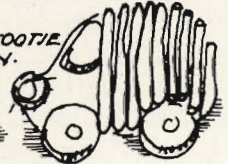
DE KINDEREN LEREN DAT DOOR EEN
REGELMATIG TERUGKEREN VAN LYN
RITMEN KUNNEN ONTSTAAN.

WE WERKEN VOORAL MET ROLLETJES
EN REEDJES!

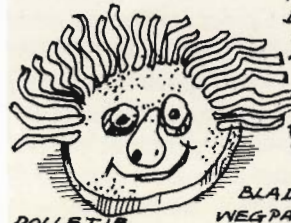
STREEPAUTOOTIE
DE BOEYENWAGEN.

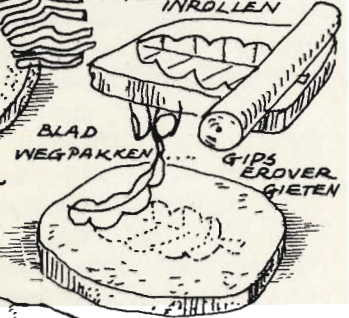
STREEPESTUGER

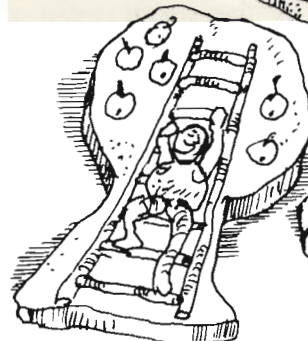
GIETEN VAN GIPS..
MOOI BLAD MET
DUIDELIJKE NERVEN
OP KLEIPLAAT
LEGGEN EN
INROLLEN

POLLETJE
PIEKHAAR
OF
WAPPERENDE
HAREN.....

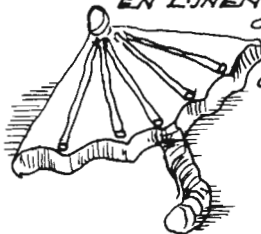

BLAD
WEGPAKKEN
GIPS
ERDOVER
GIETEN

FRUITPLUKKEN OP
DE
ROLLETJES LADDER

SCHILLEN MET MOOI
STREEPIES
EN LYNEN.

HORENTJES
ROLLETJES WIKKELEN.
OM EEN KERN-VORM.

PARAPLU MET
GOLVEN EN LYNEN

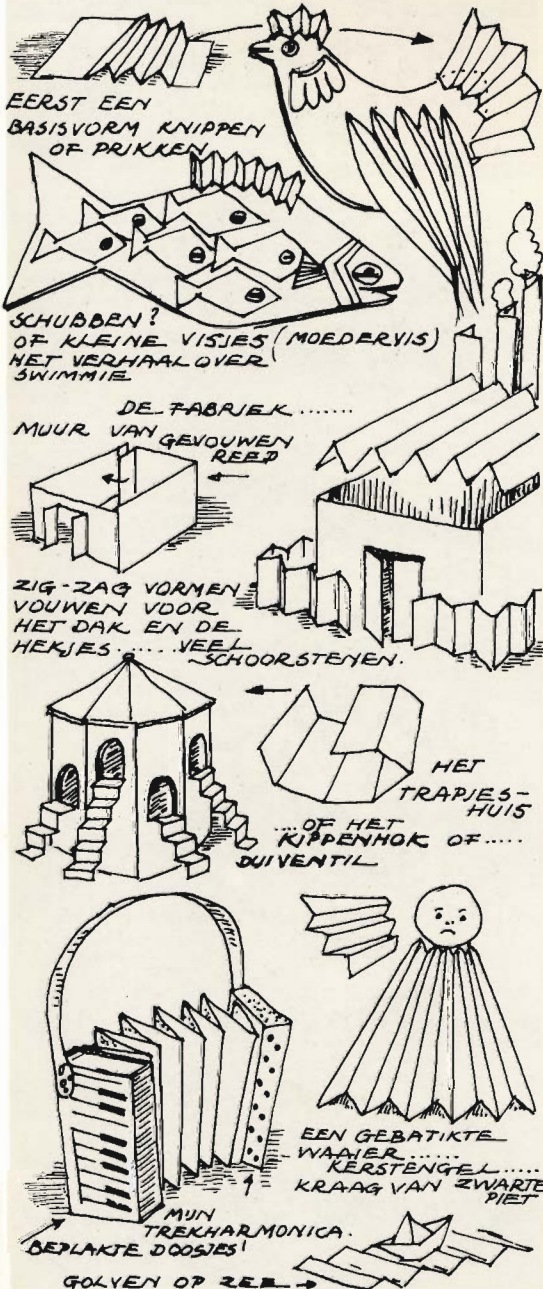

STREEPIES
ONDER DE
PADDESTOEL

PAPIER - KARTON

MAAK GEBRUIK VAN ALLERLEI PAPIER-
SOORTEN EN VOORAL DUNNE KARTONS.

RITME ONTSTAAT DOOR STROKEN
EN REPEN DIVERSE KEREN TE VOUWEN

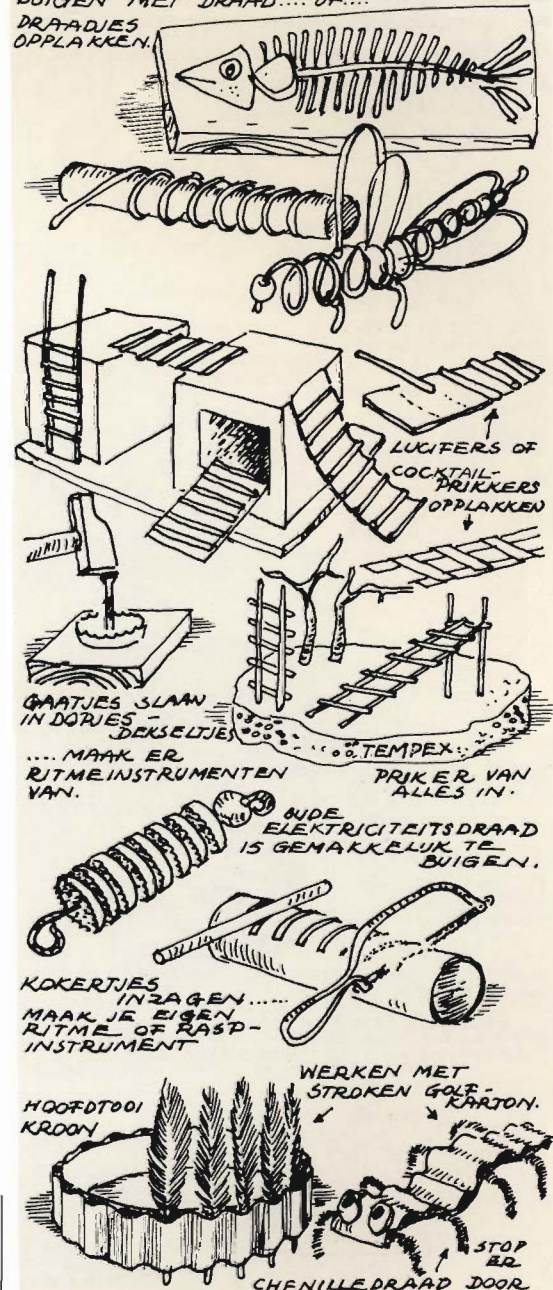

KOSTELOOS MATERIAAL

DENK NIET ALLEEN AAN LIGADOZEN
EN CLOSETROLLETJES, MAAR OOK AAN
RESTEN HOUT, TAKJES, DOPIJES, TOLW,
DRAAD, PIERSCHUIM, LAPJES, BEKERTJES
IJZERDRAAD, EIERDOZEN, ENZ..

WERKEN MET ALLERLEI DRAADACHTIGE
MATERIALEN.

BUIGEN MET DRAAD.... OF....
DRAADJES
OPPLAKKEN.

RITME

DOELSTELLING :

DE KINDEREN LEREN DAT DOOR EEN
REGELMATIG TERUGKEREN VAN VORM
RITMEN KUNNEN ONTSTAAN.

KLEI

OOK ALLERLEI ANDERE KNEEDBARE
MATERIALEN ZOALS : BROODDEEG,
KUNSTKLEI, PLASTICINE, ZAND EN
GIPS ZIJN MOGELIJK.

ALLERLEI DIERVORMEN OPGEBOUWD
UIT DELEN.

GORDELDIER
DISSEDE
REGENWORM.

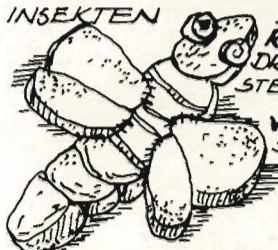
INSEKTEN

D.M.V

ROLLETJES.

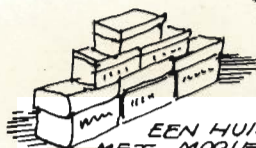
DRUK DE ONDERDELEN
STEVIG TEGEN ELKAAR

VERSIEREN MET
STEMPELMATERIAAL

RITMES IN STAPELMATERIAAL.
EEN STAPEL DOZEN IN DE WINKEL

STAPEL PANNEKOeken
DE AFWAS.

EEN HUIS
MET MOOIE
DAKPAANNEN.....

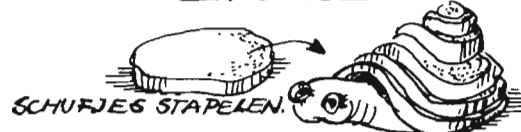

.....EN... ALLEMAAL
DEURTJES.

BOLLETJES PLETTEN

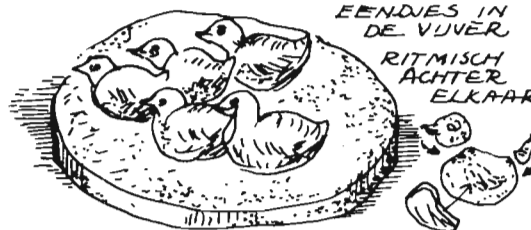
EEN SLAKKEN HUISJE...

SCHUFTJES STAPELEN.

EENDIES IN
DE VUUR

RITMISCH
ACHTER
ELKAAR

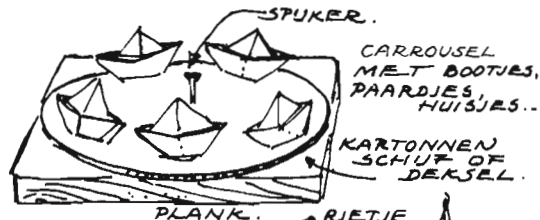
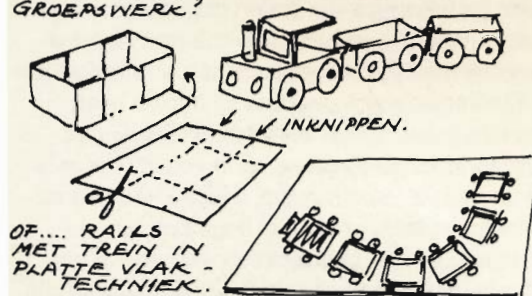

PAPIER - KARTON

MAAK GEBRUIK VAN ALLERLEI PAPIER-
SOORTEN EN VOORAL DUNNE KARTONS.

EEN TREIN MET VEEL WAGONNETJES
VOUW EERST ZELF DE DOOSJES.
B.V. MET VOUWBLADJES.

GROEPSWERK?

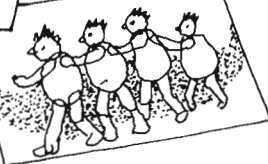

EEN LAAN MET
DENNEBOMEN.
OF EEN HEEL BOS.
STEK ALLES IN
EEN STUK TEMPEX
OF IN DE ZANDTAFEL

ZWAAN KLEEF AAN

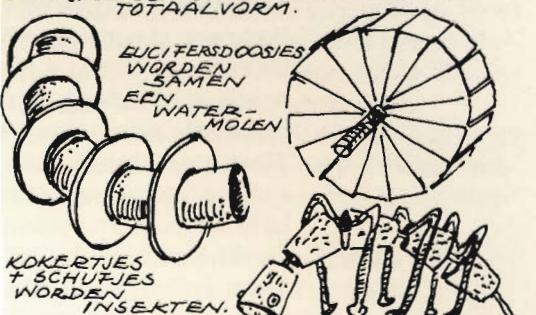
WERKEN MET
STROKEN OF
FIGUURTJES UIT-
SCHEUREN.

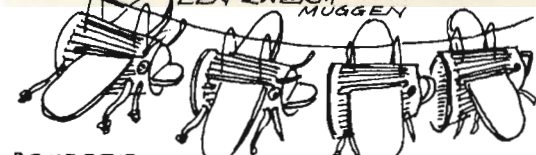
KOSTELOOS MATERIAAL

DENK NIET ALLEEN AAN LIGADOZEN
EN CLOSETROLLETJES, MAAR OOK AAN
RESTEN HOUT, TAKJES, DOPJES, TOWW,
DRAAD, PIERSCHUIM, LAPJES, BEKERTJES
IJZERDRAAD, EIERDOZEN, ENZ..

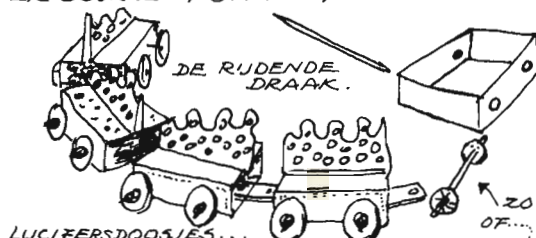
ALLERLEI ONDERWERPEN ONTSTAAN.
DOOR DE HERHALING VAN EEN VORM
DAARDOOR ONTSTAAT EEN NIEUWE
TOTAALVORM.

PLASTIC DRINK-
BEKERTJES
WORDEN SAMEN
EEN ZWERM
MUGGEN

BEKERTJE
INKNIPPEN EN VLEUGELS VAN KARTON.
ER DOORHEEN STEKEN.

LUCIFERSDOOSJES...
PRIK ER GAATJES DOOR (PRIEM).
COCKTAILPRIKKERS ALS ASSEN.
WIELEN VAN
KRALEN...
KNOPEN

DE WENTELTRAP.

MET DOOSJES...
BIERVILTJES
DEKSELSTJES
STAPELEN.

PRIKKER ERDOOR
OF SPIJKER ALS
DRAAIPUNT.

Het beeldaspect ornament

Al op jonge leeftijd wordt het kind aangetrokken door voorwerpen die voorzien zijn van versiering. Zo gauw het kind motorisch daartoe in staat is heeft het ook zelf de neiging tot het maken van versieringspatronen, bijvoorbeeld door het herhalen van een bepaald motief. Denk aan herhalingstechnieken als het stempelen of aan het ordenen van materialen zoals kralen of mozaïekstukjes. De mens kan blijkbaar niet zonder versiering. In bijna alle culturen zien we hoe de mens zichzelf, gebruiksvoorwerpen of zijn leefomgeving aantrekkelijker probeert te maken door middel van versieringen. Jezelf mooi maken heeft dikwijls te maken met een bijzondere gebeurtenis (bijvoorbeeld feest), met status, rijkdom of met de wens om te willen imponeren, op te vallen of ergens bij te horen. Dit kan gebeuren door middel van make-up, beschildering, haar-dracht, hoofdbedekkingen als kronen, mijters, pruiken of hoge hoeden, sieraden, brillen of andere toevoegingen. Talloze gebruiksvoorwerpen om ons heen zoals serviesgoed, kleding, vazen, meubels of verpakkingsmateriaal zijn voorzien van ornamenten om ze mooier te maken. Ook de omgeving waarin we leven wordt sterk door ornamenten bepaald. Denk bijvoorbeeld aan de motieven in de bekleding van stoelen, in gordijnen, tapijten of behang of aan de patronen op tegels in de badkamer. Bij de vormgeving van ornamenten kunnen we uitgaan van:

a *de natuur*; plant- en diervormen bevatten dikwijls een schat aan versieringsmotieven. Opvallend is dat het ornament in de natuur vaak een functie heeft. Het trekt aan, of stoot af of dient louter om te pronken.

b *geometrische patronen*; door herhaling van wiskundige vormen als vierkant, cirkel of driehoek ontstaan de meest uiteenlopende patronen (mozaïek!). Ook door het aanbrengen van lijnen, kleurvlakken of texturen kunnen vormen aantrekkelijker worden gemaakt.

Door de mens gemaakte ornamenten hebben vaak een functie, zoals de sluiting van een riem, de rijk versierde knopen bij klederdracht of het prachtig gesmede scharnier van een oude poort.

Maak kleuters er ook attent op dat een versierende werking al kan ontstaan door de manier waarop een voorwerp gemaakt is, bijvoorbeeld een haarvlecht, een breipatroon, een stiknaad of een houtverbinding. Ornament heeft dus veel met ritme te maken; bij versiering speelt het herhalen een grote rol.

Experimenteren met ornament – versierspelletjes

- Ga met de kleuters op zoek naar allerlei dingen in de klas die er versierd uitzien, bijvoorbeeld je eigen kleding (trui, sokken, bloes of schoenen), versierde doosjes, serviesgoed, vazen, kaften van boeken, je schooltas of motieven in de wand- of vloerbekleding en dessins in handdoeken en gordijnen. Maak ook een verzameling van op zichzelf staande ornamenten als ringen, oorbellen, haarspeldjes, gespen, bijzondere knopen, enz. Richt een 'mooie-dingen-winkeltje' in. Laat de kinderen praten over al deze versieringen.
- Ga ook eens met de kleuters buiten de school kijken hoe mensen hun omgeving wat mooier maken; kijk eens naar deuren, poorten, hekjes, metselwerk, plaveisel, uithangborden, zonwering, vlaggen, kerst- of andere straatversiering en naar tuinen.
- Reik de kinderen een aantal fleurige materialen aan en laat hen een saai voorwerp (bijvoorbeeld een keukenstoel of bezem) vrolijk uitdossen.
- Laat bij gelegenheid de kleuters zichzelf of elkaar schminken en er eventueel aangepaste feestkleding of pruiken bijmaken van papier (kranten, pakpapier, oude telefoonboeken, confetti, papieren draagtassen, enz.), vuilniszakken, kleurige lappen, wolresten of afgedankte kleding. Kortom: het grote verkleedfeest.
- Laat met zand experimenteren: mooie taartjes bakken of zandfiguren of patronen strooien met zilverzand. Knip hiervoor het puntje van een papieren zakje. Gebruik eventueel verschillende kleuren zand in combinatie met steentjes, schelpen, takjes, zaagsel, enz.
- Maak met de kleuters van kralen, dopjes, strikjes, kartonnen hulsjes, enz. een prachtig (kralen)gordijn.
- Confronteer de kinderen met prachtig uitzijende vormen in de natuur: ijskristallen, steenkristallen, fossielen, doorgesneden vruchtvormen, bloem- of bloesemvormen, zeesterren, koraaldieltjes, vogelveren, schelpen, slakkenhuizen, wortelstronken en bladvormen. Vergeet ook niet de kleur- en vormpatronen op dieren, bijvoorbeeld tropische vissen, slangen, vlinders, torren, een pauw of een kruisspin.
- Laat de kleuters eens experimenteren met een magneet en ijzervijlsel.
- Maak voor een bijzondere gelegenheid met de kinderen feesthapjes met behulp van allerlei kleurig voedsel, bijvoorbeeld kaas, augurken, schijfjes ui, rozijnen, tomaten, ananas, druiven, schijfjes worst of ei, radijsjes, enz.
- Maak tijdens een zomerwandeling ouderwetse bloemenkransjes.
- Laat een collectie aanleggen van mooie snoeppapiertjes.
- Gebruik natuurlijk alle geschikte gelegenheden of feesten om met de kleuters dingen te gaan versieren: de stoel voor de jarige of voor de Sint, kerstversieringen, lentefeest, carnaval, de fiets met Koninginnedag, paaseieren, cadeautjes maken of het beschilderen van de ramen.
- Laat mozaïeken leggen van allerlei materialen.

ORNAMENT

DOELSTELLING:

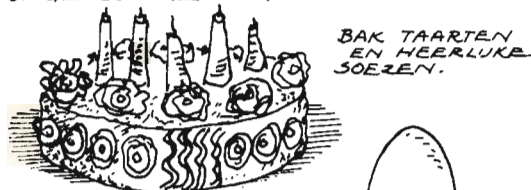
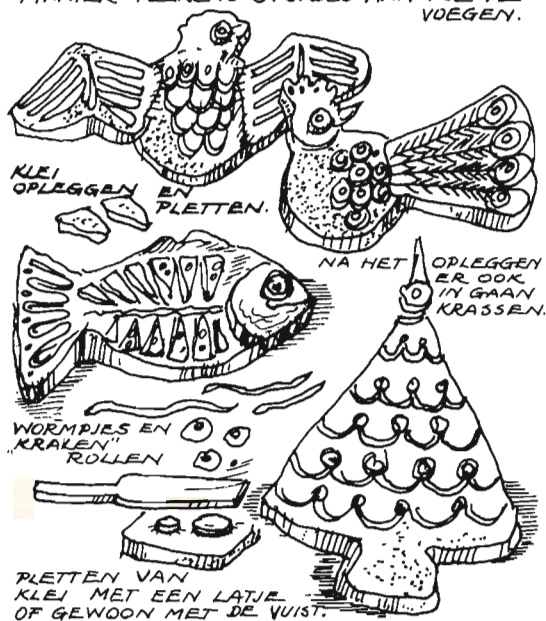
DE KINDEREN LEREN DAT EEN VORM AANTREKKELIJKER GEMAAKT KAN WORDEN DOOR HET AANBRENGEN VAN MOTIEVEN.

DEZE KUNNEN ONTLEEND ZIJN AAN DE NATUUR OF BESTAAN UIT EEN HERHALING VAN GEOMETRISCHE VORMEN, KLEURVLAKKEN EN/OF TEXTUREN.

KLEI

OOK ALLERLEI ANDERE KNEEDBARE MATERIALEN ZOALS: BROODDEEG, KUNSTKLEI, PLASTICINE, ZAND EN GIPS ZIJN MOGELIJK.

HERHALINGSMOTIEFJES ONTSTAAN DOOR IN DE KLEI TE STEMPELEN EN ER OP RITMISCHE MANIER TELKENS STUKJES AAN TOE TE VOEGEN.

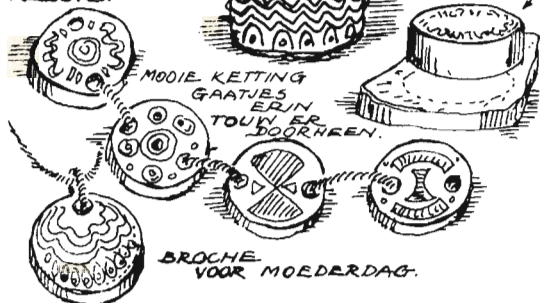

EENVOLDIG EIERDOPJE OF KANDELAAR.

KLEI VORMPIE ROLLEN OF SLAAN.

GAT ER IN.

VERGIER OOK EENS MET KLEISLIB VAN EEN ANDERE KLEUR.

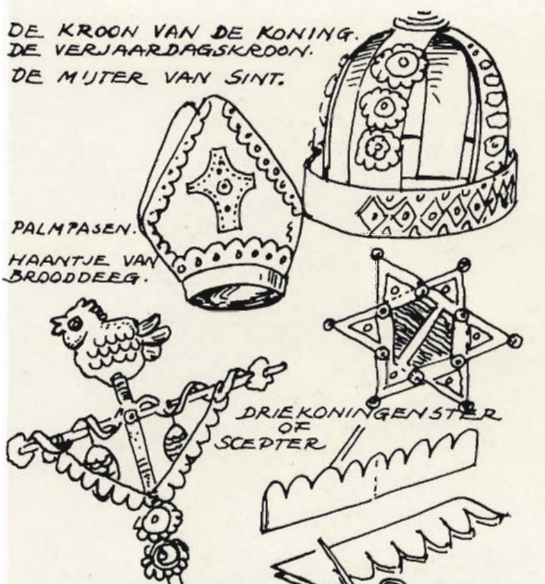
PAPIER - KARTON

MAAK GEDRUK VAN ALLERLEI PAPIER-
SOORTEN EN VOORAL DUNNE KARTONS.

DE KROON VAN DE KONING.
DE VERJAARDAGSKROON.
DE MIJTER VAN SINT.

PALMPASEN.

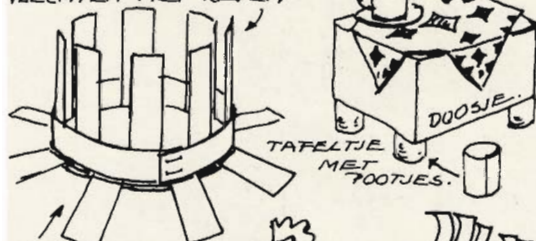
HAANTJE VAN
BROODDEEG.

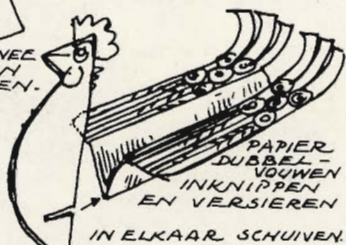
WERKEN
MET
VOUWBLADJES
PAPIER
MEER MALEN
DUBBELVOUWEN.

DEKJES MATJES
KNIPPEN.

VLECHTEN MET REPEN

PLAK TUSSEN TWEE
BIERVULTJES EEN
AANTAL STROKEN.

MAAK
ALLERLEI
KRIJPBEESTEN

KOSTELOOS MATERIAAL

DENK NIET ALLEEN AAN LIGADOZEN
EN CLOSETROLLETJES, MAAR OOK AAN
RESTEN HOUT, TAKJES, DOPJES, TOWW,
DRAAD, PIERSCHUIM, LAPJES, BEKERTJES
IJZERDRAAD, EIERDOZEN, ENZ..

BESTAANDE DOZEN
VAN ORNAMENTEN
VOORZIEN DOOR TE
BEPLAKKEN EN/OF TE
BESCHILDEREN.

MUN EIGEN STOELTJE..
MUN PRULLENBAK...DE
BLOKKENDOOS

DENK
OOK
AAN

RITMISCH
STEMPELEN
MET
AARDAPPELS.

STUK PLASTIC OF BALLON.

MAAK
GELUIDSKOKERTJES
VUL ZE MET ZAND
RUJST OF ERWTEN.

MAAK VERSIERINGEN
VAN VERPAKKINGS-
MATERIAAL.

KERSTBOOM??

TRILPAPIERTJE
VAN VLOEI-
PAPIER

FEESTTOETER.

ORNAMENT

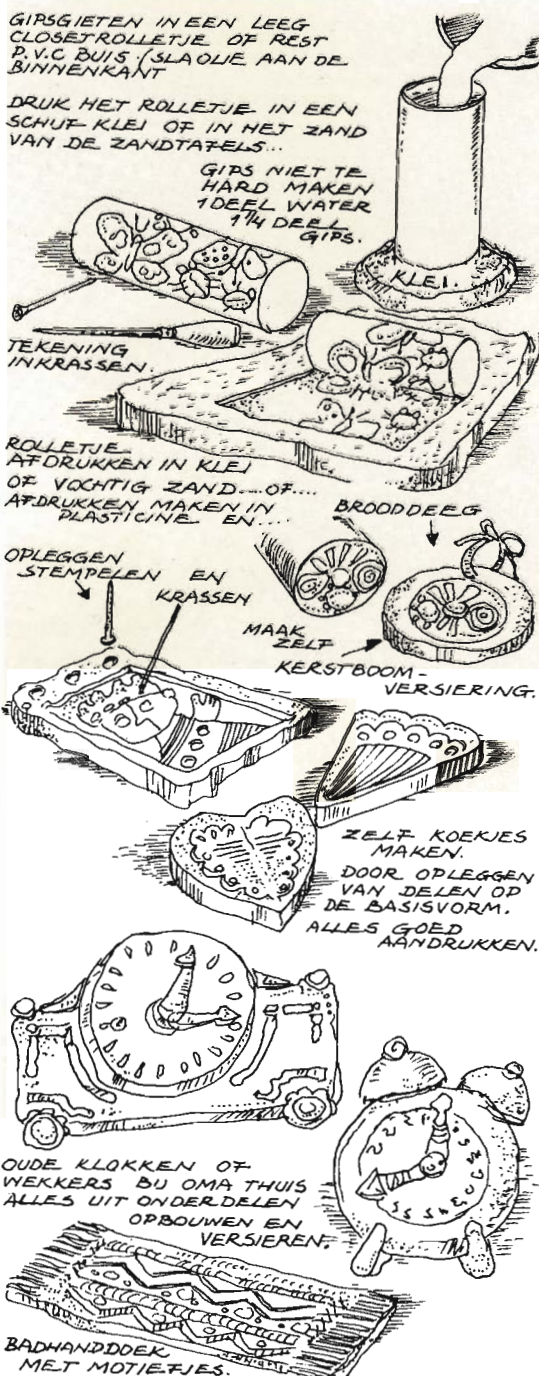
DOELSTELLING :

DE KINDEREN LEREN DAT EEN VORM AANTREKKELIJKER GEMAAKT KAN WORDEN DOOR HET AANBRENGEN VAN MOTIEVEN.

DEZE KUNNEN ONTLEEND ZIJN AAN DE NATUUR OF BESTAAN UIT EEN HERHALING VAN GEOMETRISCHE VORMEN, KLEURVLAKKEN EN/OF TEXTUREN.

KLEI

OOK ALLERLEI ANDERE KNEEDBARE MATERIALEN ZOALS : BROODDEEG, KUNSTKLEI, PLASTICINE, ZAND EN GIPS ZIJN MOGELIJK.

PAPIER - KARTON

MAAK GEBRUIK VAN ALLERLEI PAPIER-
SOORTEN EN VOORAL DUNNE KARTONS.

MAAK EEN REUZEN LISCO.
WERK EN PLAK ALLES OP
EEN STEVIGE ONDERGROND.
HET HOORNTJE MET
WAFELPATROON WORDT
GEMAAKT VAN
VLECHTWERK.... OF....
VAN LOSSE
REEPES
EN BLOKJES.

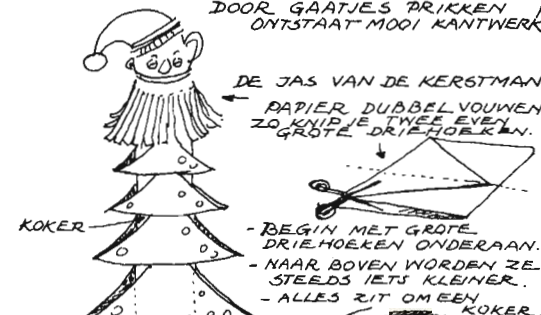
KARTONNEN RIEM VOOR
DE VERJAARDAG VAN
PAPA.

ONDERLEGGERS
VOOR DE
TAART.

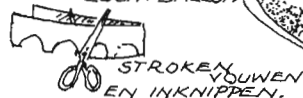
VIERTKANT VEL
TWEESKEER VOUWEN.
E.V. ROND KNIPPEN
VANUIT DE KANTEN
FIGUURTJES INKNIPPEN.
DOOR GAATJES PRIKKEN
ONTSTAAT MOOI KANTWERK

DE JAS VAN DE KERSTMAN.
PAPIER DUBBEL VOUWEN.
ZO KNIP JE TWEE EVEN
GROTE DRIEHOEKEN.

- BEGIN MET GROTE
DRIEHOEKEN ONDERAAN.
- NAAR BOVEN WORDEN ZE
STEEKS IETS KLEINER.
- ALLES ZIT OM EEN
KOKER.

DE VERSIERDE
LUCHTBALLOON

STROKEN, VOUWEN
EN INKNIPPEN.

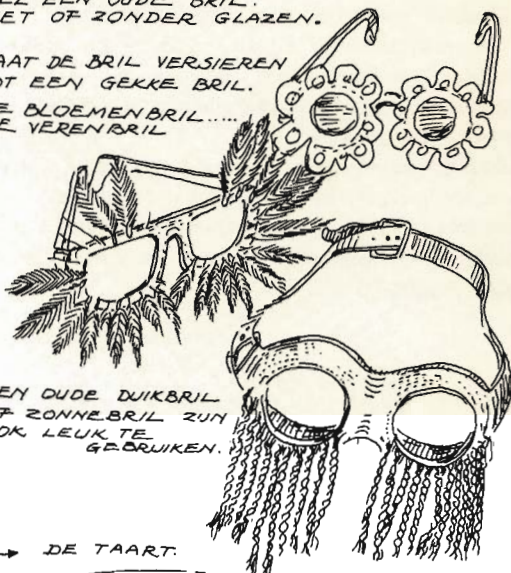
KOSTELOOS MATERIAAL

DENK NIET ALLEEN AAN LIGADOZEN
EN CLOSETROLLETJES, MAAR OOK AAN
RESTEN HOUT, TAKJES, DOPJES, TOUW,
DRAAD, PIERSCHUIM, LAPJES, BEKERTJES
IJZERDRAAD, EIERDOZEN, ENZ..

BRIL VOOR HET FEEST.
MISSCHIEN HEBBEN DE KINDEREN
WEL EEN OUDE BRIL.
MET OF ZONDER GLAZEN.

LAAT DE BRIL VERSIEREN
TOT EEN GEKKE BRIL.

DE BLOEMENBRIL....
DE VERENBRIL

EEN OUDE DUIKBRIL
OF ZONNEBRIL ZIJN
OOK LEUK TE
GEBRUIKEN.

DE TAART.

ZAG UIT EEN
STUK TEMPEX EEN
SCHUF...
(GLOEIDRAAD?
MES?)

IEDER VERSIERT
NU ZIJN PART.

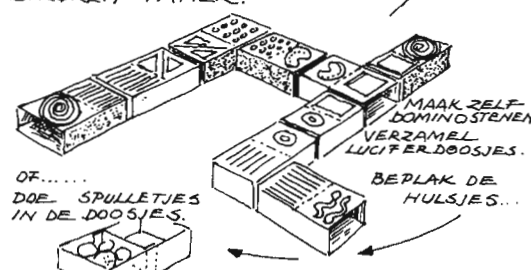
RIJK B.V. SPIKERTJES
DOOR KRALEN HEEN
VAST IN DE TEMPEX

DENK VERDER AAN
REKEN PAPIER EN FOLIE
KNOPJES, KROON-
KURKEN, TOUWJES

PLAK ALLES VAST!

MAAK EEN KEGELSPEL
VAN VERSIERDE LEGE
PLASTIC MELKTESSEN

BESCHILDER ZE
MET MOTIEVEN....
DEPLAK ZE MET
STROKEN PAPIER.

OF....
DOE SPULLETJES
IN DE DOOSJES.

MAAK ZELF
DOMINOSTENEN
VERZAMEL
LUCIFERDOOSJES.

BEPLAK DE
HULSJES...

ORNAMENT

DOELSTELLING :

DE KINDEREN LEREN DAT EEN VORM AANTREKKELIJKE GEMAAKT KAN WORDEN DOOR HET AANBRENGEN VAN MOTIEVEN.

DEZE KUNNEN ONTLEEND ZIJN AAN DE NATUUR OF BESTAAN UIT EEN HERHALING VAN GEOMETRISCHE VORMEN, KLEURVLAKKEN EN / OF TEXTUUR.

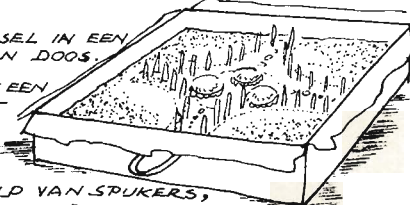
KLEI

OOK ALLERLEI ANDERE KNEEDBARE MATERIALEN ZOALS : BROODDEEG, KUNSTKLEI, PLASTICINE, ZAND EN GIPS ZIJN MOGELIJK.

ORNAMENT HEFT HEEL VEEL TE MAKEN MET RITME. DOOR DIT RITME WORDT HET VLAKE LEVENDIGER.

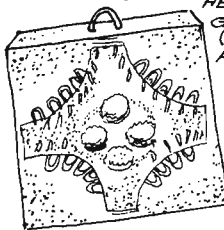
GIPS GIETSEL IN EEN KARTONNEN DOOS.

VUL EERST EEN DOOS MET ZAND.

MAAK NU MET BEHULP VAN SPUKERS, KROONKURKEN, RIETJES, PAPERCLIPS, ENZ. EEN MOOIE "TEKENING" DOOR DE VOORWERPEN HALT IN HET ZAND TE STEKEN. (SPUKERS ONDERSTE BOVEN IN HET ZAND STEKEN.)

GIPS AANMAKEN (1 WATER 1/2 GIPS) ALLES OVERGIETEN.

OUDE HALVE BAL

MAAK DE GIPS NIET TE VROEG AAN!!

GIPSGIETEN IN EEN LEEG KAASDOOSJE.

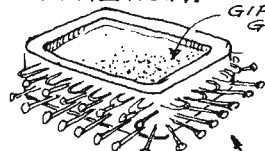
GIPS ERUIT HALEN EN SCHILDEREN IN EEN DONKERE KLEUR.

KRAS ER NU MET EEN SPUKER MOTIETJES IN.

GIETEN IN...

PIERSCHUIM BAKJES EN BEKERTJES.

STEEK ER VAN ALLES DOORHEEN. VERSIER HET MET ORNAMENTEN!

GIPS GIETEN.

PLASTIC DRINKBEKERTJES VOLGIETEN MET GIPS...HARD LATEN WORDEN EN LOSSCHEUREN

VERWUDET NA HET UITHARDEN VOORZICHTIG HET PIERSCHUIM...STUKKEN ERAF BREKEN EN JE HEBT EEN KERSTBOOMVERSIERING

ROLLEN EN STEMPELEN IN ZAND OF KLEI

SPEEL ZELF VERDER MET ALLERLEI ANDER STEMPERMATERIAAL

PAPIER - KARTON

MAAK GEBRUIK VAN ALLERLEI PAPIER-
SOORTEN EN VOORAL DUNNE KARTONS.

ORNAMENT WORDT AANGEBRACHT OP MOOIE
DEUREN, DOORTEN VAN PALEIZEN,
KASTELEN, KERKEN EN BOERDERIJEN

MAAK SAMEN MET
DE KINDEREN
ZOIN DOORT NAAR
SPROOKJESLAND.

DOORT
UITKNIPPEN EN/OF
PRIKKEN.
DEUREN VERSIEREN
MET LOSSE
SNIPPERS

OF....
VERSIEREN DOOR
MATJES TE KNIPPEN
EN OP TE PLAKKEN

ZELF
SLINGERS MAKEN DOOR.....

VLAGGETJESSLINGER.

DE PAARDEBLOEM.

DE VERSIERDE
DRAAGTAS

KOSTELOOS MATERIAAL

DENK NIET ALLEEN AAN LIGADOZEN
EN CLOSETROLLETJES, MAAR OOK AAN
RESTEN HOUT, TAKJES, DOPJES, TOUW,
DRAAD, PIEPSCHUIM, LAPJES, BEKERTJES
IJZERDRAAD, EIERDOZEN, ENZ..

HERHALING VAN VORMEN
OP EEN GEBOUW
WERKEN VERSIEREND.

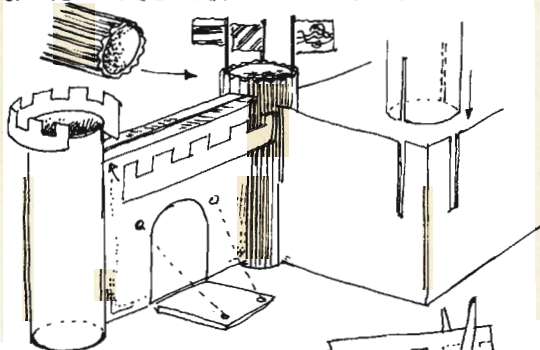
EEN HOTEL MET
VEEL RAMEN EN
INGANGEN.....

EEN GARAGE MET
VEEL KANTEL-
DEUREN.....

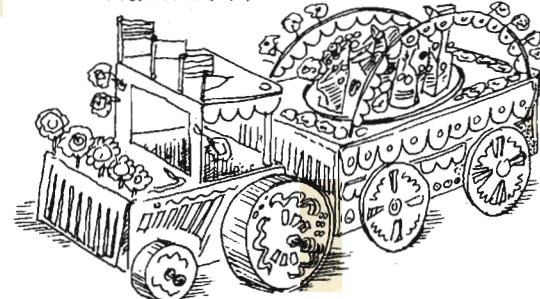
EEN STATION.....

HET KASTEEL.

MAAK GEBRUIK VAN
LEGE DOZEN, KOKERTJES... ENZ.
RAMEN EN DEUREN INKNIPPEN...
OP MOEILIJKE PLAATSEN PRIKKEN.

EEN KASTEEL MET MOOIE
KANTELEN...
KOKERS EN DOZEN
INKNIPPEN EN IN ELKAAR
SCHUIVEN... OF... MAAK HET
HELE KASTEEL VAN GOLF-KARTON.

PRAALWAGEN IN BLOEMENCORSO
OP BASIS VAN VERSIERDE DOZEN
CREPEPAPIER, BLOEMEN, SLINGERS
KNIP DOBBELGEVOUTEN REPEN IN

Toelichting op het raamplan voor de serie Handvaardig

Op pagina 62 en 63 vindt u een overzicht van het totale raamplan zoals het in de zeven delen van de serie *Handvaardig* is uitgewerkt. De leidraad Handvaardig is een voorbeeld van een cursorische aanpak. De leerstof is zodanig geordend dat de leerlingen een proces doorlopen dat aangepast is aan hun niveau. Vandaar dat elk cahier bestemd is voor een bepaalde leertijdscategorie. Er is gestreefd naar het ontwikkelen van een cursorische lijn, zowel wat betreft het omgaan met materialen, gereedschappen en technieken (de technische lijn) als ook het vertrouwd maken met de beeldaspecten (de beeldende lijn). In de delen 2 tot en met 7 staan in het totaal 108 exemplarische lesvoorbeelden – 18 lessuggesties per deel – die in *verticale richting* op elkaar aansluiten. Behandelde leerstof wordt zo herhaald en uitgebreid. In het raamplan is door kleur en tekst snel te zien welk beeldaspect en welke techniek in elke les centraal staan. Elk beeldaspect komt meerdere keren aan de orde. Ook het omgaan met klei, papier, karton en andere materialen komt in opklimmende moeilijkheid aan bod. Voor wat betreft de lesinhoud en het lesonderwerp is er tevens een relatie tussen de zes lesideeën, die in *horizontale richting* naast elkaar gegroepeerd zijn. Alle lesvoorbeelden bijvoorbeeld die horizontaal achter 2 staan (bubbel-gubbel-dieren, de etalage, de minipoppenkast, enz.) gaan over de coulissenvorm. De beeldaspecten die in

Handvaardig 1 aan de orde zijn geweest komen in deel 2 tot en met 7 in steeds moeilijkere vorm terug, echter met dien verstande dat de leerstof vanaf deel 2 via klassikale lessen wordt aangeboden. Dit gebeurt aan de hand van een lesonderwerp dat door elke leerling op zijn eigen persoonlijke wijze wordt uitgewerkt. Het *lesonderwerp* is een 'verpakking' van het beeldend en technisch deel van die les. Als voorbeeld zijn op pagina 60 en 61 de illustraties afgebeeld die behoren bij les 18 uit Handvaardig 3 (7-8 jarigen). Het uitbeelden van het lesonderwerp 'Foetsie' (een diertje dat van kleur kan veranderen) biedt de mogelijkheid om *het beeldend doel* te bereiken, namelijk 'de kinderen leren ontdekken dat een vorm minder gaat opvallen door camouflagekleuren (schutkleuren, mimicry)'. Tevens leren de kinderen via deze opdracht beter om te gaan met kosteloos materiaal en papier, oefenen zij verder in het knippen en plakken en leren zij hoe zij kleur kunnen aanbrengen op een ruimtelijke vorm (*het technisch doel*).

Voordat zij starten met de *uitbeelding van het lesonderwerp* krijgen de leerlingen in de *beeldende inleiding* informatie over en inspiratie voor - in dit geval - het beeldaspect (schut)kleur. In de *technische inleiding* legt de leerkracht uit hoe het materiaal en de gereedschappen gehanteerd moeten worden. Hiervoor staan in elke les getekende suggesties (zie afb. hieronder). Ten behoeve van de continuïteit in de cursorische lessen is een goede *nabespreking* een vast onderdeel van elke les.

Tot slot willen wij nogmaals benadrukken dat het hier afgebeelde raamplan en de uitgewerkte lessen bedoeld zijn als voorbeeld en niet als dwingende methode. Het kan naar eigen inzicht gehanteerd worden met alle daarbij behorende wijzigingen en aanpassingen aan de eigen schoolsituatie. De leerkracht heeft hierin het laatste woord.

